

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Studijní program: Učitelství pro mateřské školy

Bakalářská práce

**Využití edukativně stimulačních skupin k připravenosti
předškolního dítěte do školy**

Application of educationally stimulating groups for readiness of
pre-school age child to school

Olomouc 2019

Autor: Lucie Němečková

Vedoucí práce: Mgr. Hana Kretková

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „Využití edukativně stimulačních skupin k připravenosti předškolního dítěte do školy“ vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucí bakalářské práce a uvedla v ní veškerou literaturu a zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne..... Podpis

Děkuji Mgr. Haně Kretkové za odborné vedení a pomoc při vypracování mé bakalářské práce.

Obsah

1. Úvod	5
2. TEORETICKÁ ČÁST	7
2.1. Psychický vývoj dítěte	7
2.1.1. Charakteristika předškolního věku	7
2.1.2. Školní zralost a připravenost dítěte	7
2.1.3. Pedagogická diagnostika	9
2.2. ESS- Edukativně stimulační skupiny	11
2.2.1. Cíl Edukativně stimulačních skupin	11
2.2.2. Realizace a popis ESS	12
2.2.3. Dílčí oblasti a jejich rozbor	13
2.2.3.1. Zrakové vnímání	14
2.2.3.2. Sluchové vnímání	15
2.2.3.3. Motorika a grafomotorika	16
2.2.3.4. Prostorová orientace, orientace v čase a pravolevá orientace	17
2.2.3.5. Základní matematické představy	18
2.2.3.6. Řeč a myšlení	19
3. PRAKTICKÁ ČÁST	20
3.1. Edukativně stimulační skupiny v mateřské škole	20
3.1.1. Cíl a metody výzkumu	20
3.1.2. Průběh skupin v mateřské škole Velké Němčice	21
3.1.3. Výzkumné šetření - Případová studie dětí	22
3.1.4. Závěr výzkumu	33
4. Závěr	35
5. Seznam použité literatury	36
6. Seznam zkratk	39
7. Seznam příloh	40
8. Přílohy	41
9. Anotace	57

1. Úvod

Hlavním cíl mé bakalářské práce byl, jak využít Edukativně stimulační skupiny k připravenosti předškolního dítěte do školy. Téma „Využití edukativně stimulačních skupin k připravenosti předškolního dítěte do školy“ jsem si vybrala, protože mě zajímá a je mi blízké. V mateřské škole, kde jsem zaměstnaná, se vykonávají skupiny již několik let. Já sama jsem chtěla porozumět tomuto vzdělávacímu programu podrobněji, a proto jsem absolvovala základní kurz u PhDr. Vlasty Šmardové a Mgr. Jiřiny Bednářové v Pedagogicko-psychologické poradně (dále jen PPP) v Brně. Cílem tohoto kurzu je seznámit pedagogy s problematikou přípravy dětí na školní docházku.

Skupiny vedu již čtvrtým rokem. Práce s dětmi mě baví, motivuje, naplňuje a přináší mi dobrý pocit, že mohu děti rozvíjet a posouvat dál. Práce učitelky není jen o „hlídání dětí“, jak si může širší veřejnost myslet. Učitelky mají za úkol i hlubší náplň práce, do které širší veřejnost není zasvěcená, a tím pádem do problematiky nevidí. U dětí sledují vývoj (po stránce tělesné, emocionální i sociální), zaznamenávají pokroky, jak nabírají zkušenosti a sledují změny, jak se z nich stávají samostatné osobnosti. Pro mě je nejvíc motivující, když se pak mohou ohlédnout za tou dlouhou cestou, kterou děti doprovázím k tomu, že nastoupí dobře připraveni do základní školy.

Bakalářskou práci jsem rozdělila na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části jsem se zaměřila na odborný popis, kde jsem čerpala z literatury a internetových zdrojů. Tato část je rozdělená do dvou kapitol. V první kapitole jsem se věnovala psychickému vývoji dítěte. Pro lepší přehled a srozumitelnost jsem kapitoly rozdělila do tří podkapitol. V první podkapitole se zabývám charakteristikou předškolního věku. Jde o stručné shrnutí a vysvětlení, o jaké období v životě člověka se jedná. Druhá podkapitola přináší pojednání a vysvětlení pojmu školní zralost a připravenost. Ačkoli se zdají být tyto dva termíny stejné, najdeme zde vysvětlení, jaký je mezi nimi rozdíl. Jako poslední podkapitolu jsem zvolila pedagogickou diagnostiku a to proto, že každá učitelka se nevyhne průběžnému diagnostikování pokroků vzdělávání dětí. V druhé kapitole se věnuji edukativně stimulačním skupinám. Jak už název napovídá, v této kapitole jsem se zabývala podrobným popisem a realizací skupin. Najdeme zde vysvětlení, jaký je cíl edukativně stimulačních skupin, realizace, podrobný popis a charakteristika jednotlivých dílčích oblastí.

Praktickou část jsem zaměřila na jednu kapitolu s názvem „Edukativně stimulační skupiny k připravenosti předškolního dítěte do školy“ a čtyři podkapitoly. V první podkapitole jsem

představila cíle praktické části a rozebrala jsem jednotlivé metody, které jsem při výzkumu použila. Druhá podkapitola je o mé samotné realizaci skupin v mateřské škole Velké Němčice. Zde se zabývám detailním popisem, jak skupiny já i moje kolegyně vedeme. Třetí kapitola popisuje případovou studii čtyř dětí, na kterých byl celý výzkum prováděn. Ke sběru informací o dětech jsem využila metodu rozhovoru s rodiči. Poslední kapitola je závěr výzkumu, kde se zaobírám výsledky, na které jsem přišla v průběhu bádání.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Psychický vývoj dítěte

2.1.1. Charakteristika předškolního věku

„Počátek tohoto období je vyznačen událostí, která má pro dítě přelomový význam – vstupem do školy.“¹

Předškolní věk je vymezen jako období od 3 do 6 let a říká se, že je poslední fází raného dětství. Je to období, v němž kdy dítě zpravidla navštěvuje mateřskou školu a které končí nástupem do základní školy (většinou v 6 letech, v případě odkladu i v 7 letech). Děti, které se narodí po 31. srpnu, nastupují automaticky do školy až v dalším školním roce. Předškolní období je plné změn. Dítě po emoční stránce už není tak bouřlivé jako předtím, zvyká si na nové životní role a přijímá je. V oblasti fyzické stránky nastupuje fáze vytahování se, kdy dítě dorůstá už do metrové výšky. Rozvíjí se také myšlení, řeč, pozornost a paměť, smyslové vnímání, grafomotorické a motorické schopnosti. (Jucovičová, D., Žáčková, H., 2014)

„Naučil jsem se létat a od té doby nechci být strkán.“ (F. Nietzsche)

Typická pro toto období je „živost a hravost“. Projevuje se převážně v dětské hře. Hra je specifická činnost, při níž se dítě rozvíjí a seberealizuje, vyjadřuje svoje potřeby a která slouží k zábavě a uvolnění. Motivem hry není jen výsledek, ale i samotný proces, kdy dítě rozvíjí hru a hra rozvíjí dítě. V mateřské škole se dítě setká s různými druhy her, jako jsou třeba hry postřehové, fantazijní, námětové, konstruktivní, pohybové, rytmické aj.

2.1.2. Školní zralost a připravenost dítěte

Oba tyto termíny se mohou zdát velmi podobné, ale pod každým se skrývá trochu něco jiného. Školní zralost bychom mohli definovat jako „dosažení takového stupně vývoje (v oblasti fyzické, mentální, emocionálně-sociální), aby se dítě bylo schopno bez obtíží účastnit výchovně-vzdělávacího procesu; nebo aspoň bez větších obtíží, nejlépe s radostí a dychtivostí.“²

¹ HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie: učebnice pro střední školy a bakalářská studia na VŠ*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3037-0., s. 290

² BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4, s. 2.

Před nástupem do školy musí dítě splňovat chronologický věk 6 let dovršený do 31. srpna a soubor požadavků v oblasti *tělesné, duševní i sociální*.

Tělesný stav a zdatnost posuzuje lékař. Měly by být natolik vyvinuté, aby se dítě mohlo účastnit vyučování. Posuzuje se taktéž „filipínská míra“ (dítě dosáhne pravou rukou přes hlavu na levé ucho), první strukturální přeměna (prodloužení končetin, odlišení hrudníku od břicha...), osifikace kostí, započetí výměny chrupu aj. Zvláště důležitý je rozvoj jemné motoriky a senzomotorické koordinace. Před nástupem do školy by měla být u dítěte známa laterálita – zda je pravák, či levák.

Duševní vyspělost je podmíněná nejen zralostí centrální nervové soustavy, ale i rozvojem racionálně - kognitivních a imaginativně - emotivních psychických funkcí.

Z poznávacích procesů se zjišťuje:

- Úroveň záměrné pozornosti (stabilita a intenzita)
- Vnímání času, prostoru, směru
- Analyticko – syntetické činnosti (skládání a rozkládání celku)
- Úroveň paměti (logické prvky, trvalost a záměrnost)
- Myšlenkové operace (pořadí, množství)
- Zvládnutí řeči (používání jednoduchých vět bez agramatismů)
- Porozumění a verbální komunikace
- Sluchová a zraková diferenciac
- Užívání symbolů (základ osvojování trivia)

V rámci sociální zralosti, nebo-li taktéž „vychovatelnosti ve skupině“, je nutné, aby dítě překonalo egocentrismus, akceptovalo příkazy autority, začlenilo se do skupiny, kde spolupracuje a bere ohledy na ostatní. Do sociální zralosti bychom mohli zahrnout i emoční zralost, kdy dítě dosáhne citové stability a odolnosti vůči frustracím. Upevňuje si taktéž kladný postoj ke škole a zvyšuje svoji zvědavost získáváním nových poznatků. (Čačka O., 2000)

Školní připravenost zahrnuje kompetence kognitivní, pracovní, somatické a emocionálně-sociální. Dítě tyto kompetence získává a rozvíjí učením a sociální zkušeností, obzvláště v mateřské škole.

Přípravenost pro školu zahrnuje například:

1. Soustředění pozornosti na určitou dobu
2. Přizpůsobení se organizaci vyučování a soužití s ostatními ve třídě
3. Rozvinutost senzomotoriky (dítě dokáže ve vyučování kreslit, psát, cvičit...)
4. Ovládání afektů (náladovosti, vzteku, lítosti...)
5. Vynaložení pracovního úsilí a vědomí povinnosti
6. Myšlení a logické uvažování

(Helus Z, 2011)

Pokud dítě není dostatečně vyzrálé a připravené, mohou se projevy školní nezralosti a nepřipravenosti po nástupu školní docházky projevit globálně (unavitelnost, neklid, infantilita), anebo parciálně (nezralost percepce, paměti). „*Určité projevy nepřizpůsobení jsou zpočátku zcela běžné, a to ve škole i doma. Zpravidla po několika týdnech zmizí. U nezralého dítěte se však naopak problémy stupňují a traumatizace negativně působí na jeho výkon.*“³

2.1.3. Pedagogická diagnostika

„*Pedagogická diagnostika je komplexní proces, jehož cílem je poznávání, posuzování a hodnocení vzdělávacího procesu a jeho aktérů.*“⁴

Zaměřuje se na dvě složky, a to na složku obsahovou (zjištění dosažené úrovně vědomostí, návyků a dovedností) a složku procesuální (jak ovlivňuje vzdělávání žáka a jak vzdělávání probíhá).

Při diagnostice pedagog sleduje nejen výsledek, ale taktéž sám proces. Sběr informací získané diagnostickou činností napomáhá učitelce k výběru ideálních metod a úpravě podmínek vzdělávání, aby u dítěte došlo k vývojově vyšším změnám.

V mateřské škole (dále jen MŠ) je možné provádět dva základní druhy diagnostiky – formální a neformální. Neformální diagnostikování můžeme sledovat v MŠ mnohem častěji. Jedná se o každodenní běžné sběry informací, kterých si učitelka všimá, o rozhodování v dalších postupech, které dělá zcela spontánně, nepřetržitě. Tyto získané informace nejsou sice dostatečné pro rozvoj dítěte, ale mohou nám sloužit jako dobrý

³ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0., s.101

⁴ ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: [nástroje pro prevenci, nápravu a integraci]*. Praha: Portál, 2001. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-544-x., s 12

pomocník v systematické diagnostické práci. Informace zaznamenané a zapamatované učitelkou nemusí být zcela objektivní. Často se spojují s „kazuální atribucí“, kdy se může jednat o zkreslení reality (každý vnímá něco jiného).

Oproti tomu formální diagnostikování „*pracuje v určitém schématu, které má svá pravidla, předem dané metody a postupy, ale také evidenci dat.*“⁵ Učitelka si tedy získané informace zaznamená a soustavně s nimi pracuje.

V současné době se v mateřské škole upřednostňuje individualizované diagnostikování. Při tomto druhu diagnostiky porovnáváme předešlé pokroky dítěte v dané činnosti s činností, která byla pedagogicky stimulována.

Obdobně provádíme i diagnostiku průběžnou (formativní), zaměřenou na podporu rozvoje dítěte, a závěrečnou (sumativní), na jejímž základě se shrne úroveň zrání dítěte. Oba tyto typy jsou nezbytné pro diagnostikování dětí předškolního období. (Syslová, Z., Kratochvílová J., Fikarová T., 2018)

Pro lepší přehled o pokrocích dítěte, můžeme použít záznamový arch s níže uvedenými oblastmi:

- Zrakové vnímání (figura a pozadí, zrakové rozlišování, vnímání barev, vnímání části a celku, pohyby očí na řádku, zraková paměť)
- Sluchové vnímání (naslouchání, sluchové rozlišování, sluchová paměť, sluchová analýza a syntéza, vnímání rytmu)
- Motorika a grafomotorika
 - Hrubá motorika (pohyblivost dítěte, obratnost, udržení rovnováhy, koordinace a lokomoce těla)
 - Jemná motorika (přesné jemné pohyby, koordinace oka a ruky, hmatové vnímání, grafomotorika, laterálnost ruky)
- Prostorová orientace, orientace v čase a pravolevá orientace (pojmy vpravo, vlevo; nahore, dole; první, poslední; dříve, později; včera, dnes, zítra)
- Základní matematické představy (porovnávání, řazení, třídění, množství, tvary)
- Řeč (správná výslovnost, samostatný mluvní projev, slovní zásoba, reprodukce)

⁵ ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: [nástroje pro prevenci, nápravu a integraci]*. Praha: Portál, 2001. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-544-x., s. 16

Stupeň rozvoje jednotlivých schopností a dovedností sledujeme na škále:

1 = „NEZVLÁDÁ“ - pro dítě jsou úkol či činnost příliš těžké, neplní je ani s podporou

3 = „ZVLÁDÁ S DOPOMOCÍ“ - dítě potřebuje vysvětlení, obecně potřebuje pomoc, individuální podporu od dospělého při vykonávání úkolu, činnosti

5 = „ZVLÁDÁ SAMOSTATNĚ“ - po vysvětlení správně splní úkol, vykoná požadovanou činnost

(Záznamový arch viz. Příloha č. 1)

2.2. ESS- Edukativně stimulační skupiny

2.2.1. Cíl Edukativně stimulačních skupin

Edukativně stimulační skupiny (dále jen ESS) jsou vzdělávacím programem, který všestranně rozvíjí děti předškolního věku. Tyto skupiny vymyslely pedagožky Mgr. Jiřina Bednářová a PhDr. Vlasta Šmardová v brněnské pedagogicko-psychologické poradně. Jejich cílem je nalézt způsob, jak hravě a nenásilně rozvíjet u předškolních dětí klíčové kompetence, soustředěnost, zvědavost, komunikaci s ostatními a postupné plnění zadaných úkolů. Snaží se v dětech rozvíjet funkce důležité pro zvládnutí trivium, tedy budoucího psaní, čtení a počítání.

S tímto programem velmi úzce souvisí i témata školní zralost a školní připravenost. Respektují se zde přirozená vývojová specifika dětí předškolního věku a má význam depistážní a preventivní.

Program poskytuje ucelený systém předškolního vzdělávání, který poukazuje na dílčí oblasti vývoje, jejich vzájemnou synergií a podmíněnost, také na posloupnost vývoje. Postupuje v krocích „od nejjednoduššího ke složitějšímu, od nejsnadnějšího k obtížnějšímu a od dílčího ke komplexnějšímu“, což nám může připomínat Komenského principy vzdělávání.

Aby dítě zvládalo správně základní trivium (tj. čtení, psaní a počítání), je zapotřebí souhrny mnoha schopností a funkcí. Ty můžeme rozdělit do několika oblastí:

1. zrakové vnímání (zraková diferenciacce, analýza a syntéza, paměť, rozlišení figury a pozadí, vizuomotorická koordinace)
2. sluchové vnímání (sluchová diferenciacce, analýza a syntéza, paměť, vnímání rytmu, rozlišení figury a pozadí, naslouchání)

3. jemná motorika (hmat, cvičení s prsty) a grafomotorika (správné držení psacího náčiní, koordinace oko a ruka, uvolnění ruky, plynulost tahů)
4. prostorová orientace, orientace v čase a pravolevá orientace
5. základní matematické představy (porovnávání, řazení, třídění, množství, tvary)
6. řeč a myšlení

(Bednářová. J., Šmardová. V., 2013)

2.2.2. Realizace a popis ESS

Edukativně stimulační skupiny jsou programem zaměřeným na děti předškolního věku, tzv. „předškoláky“ (děti, které navštěvují mateřskou školu posledním rokem), případně na děti s odkladem povinné školní docházky. Tento program je rozvržen do 10 lekcí, přičemž každá lekce trvá přibližně jednu hodinu. Co se četnosti týče, ideální je realizovat skupinky jednou za 14 dní, aby dítě mělo dostatek času na vypracování domácích pracovních listů.

Složení lekce je pravidelně strukturované, kdy se jednotlivé činnosti střídají a navazují na sebe. Ze začátku jsou zvolené činnosti jednodušší, postupně se děti dopracují k činnostem složitějším. Lekce jsou různě motivované (např. u grafomotorických aktivit nás doprovází slon Bonifác), dynamické, zábavné a hravé. Důležitá je zpětná vazba od učitele, pochvala, aby dítě vědělo, jestli vykonává činnost dobře.

Do jedné skupiny se může přihlásit maximálně 8 dětí. V tom shledávám velkou výhodu, protože práce s dětmi je individuálnější, soustředěnější. Dítě vždy přijde v doprovodu svého rodiče, který je přítomen celou lekci a sleduje průběh hodiny. Přítomnost rodiče má svoji důležitou funkci. Rodič získá přehled, jaké činnosti jsou s dítětem v MŠ vykonávány, jak a jakým tempem se pracuje, také vidí pracovitost a reagování dítě v přítomnosti učitelky. Zjistí kladné stránky, ale i nedostatky dítěte, nalezne zde spoustu námětů a inspirace pro domácí přípravu, dostane materiály k vypracování. Pokud si rodič není něčím jistý, může využít konzultace a porady s pedagogem, který mu poskytne rady a pomůže mu. Rodič musí pochopit, že práce s jeho dítětem nespočívá jen ve skupinkách, ale zahrnuje i domácí přípravu, zodpovědnost, důslednost a také strávený čas procvičováním slabších oblastí, které činí dítěti největší problém.

Skupiny jsou stanoveny pro všechny předškolní děti, které se připravují nastoupit do 1. třídy, i pro děti, u kterých víme, že jejich nástup do základní školy může být ohrožen. Jsou to tyto děti:

- Děti s poruchou pozornosti s hyperaktivitou (ADHD) i bez hyperaktivity (ADD)
- Děti, které splňují kritéria pro nástup do 1. třídy, ale potřebují ještě pomoc v dozrávání
- Děti s odkladem školní docházky
- Děti, pro které by byl vhodný odklad školní docházky, ale rodiče trvají na zahájení školní docházky
- Děti s adaptačními i komunikačními problémy
- Děti, které nechodily do MŠ
- Děti, jejichž rodiče mají z nějakých důvodů obavu, že jejich dítě ještě nezvládne školní docházku nebo bude mít ve škole problémy

Do ESS nezařazujeme děti s mentálním postižením a děti, které mají logopedické vady. (Bednářová J., Šmardová, V., 2013)

2.2.3. Dílčí oblasti a jejich rozbor

Jak už jsem zmiňovala v předešlé kapitole, skupiny jsou rozděleny do šesti oblastí. Musíme však brát ohled na to, že uvedené oblasti od sebe nemůžeme oddělovat, a to jak v průběhu vývoje, tak i v průběhu učebního procesu, protože jedna oblast ovlivňuje druhou. Kromě kognitivních (poznávacích) kompetencí jsou zde rozvíjeny i předpoklady pro školní práci. Dítě si tak nenásilným způsobem osvojí pracovní návyky (tj. smysl pro dokončení úkolu, smysl pro danou povinnost, koncentraci pozornosti, uvědomění si rozdílu mezi hrou a stanoveným úkolem). Současně si dítě procvičuje komunikační i sociální dovednosti (tj. respektování autority a práci pod jejím vedením, komunikaci s autoritou a s ostatními dětmi, dodržování určitých pravidel činností, užití přiměřeného sociálního chování).

Pro každou oblast vytvořily autorky ESS Jiřina Bednářová a Vlasta Šmardová řadu didaktických materiálů a pracovních sešitů. Velkou výhodou shledávám v tom, že jsou materiály přehledné, graficky kvalitně zpracované a poutavé. Určitě není na škodu mít tyto

pracovní sešity zakoupené v mateřské škole, kde mohou být užitečné učitelkám ve třídě jako dobrý doplněk a pomocník ve vzdělávání.

2.2.3.1. Zrakové vnímání

Jak uvádí Bednářová a Šmardová „*Zrakem přijímáme nejvíce informací z našeho okolí. Zrak je prostředníkem poznávání hmotného světa i prostředkem komunikace.*“⁶

Pro lepší přehled si můžeme zrakové vnímání rozdělit do několika částí:

- vnímání figury a pozadí (vyhledávání tvaru na pozadí, odlišování překrývajících se obrázků, vyhledávání známého předmětu na obrázku...)
- zrakové rozlišování (rozlišení obrázku podle velikosti, detailu, vertikální a horizontální polohy, vyhledávání shodného obrázku...)
- vnímání barev (přiřazování základních barev, vyhledání dané barvy dle pokynu, pojmenování základních barev a odstínů, přiřazování odstínů...)
- vnímání části a celku (složení obrázku ze dvou, čtyř a několika částí, složení obrázku na předlohu a podle předlohy, doplňování chybějící části v obrázku...)
- pohyby očí na řádku (jmenování objektů zleva doprava)
- zraková paměť (zapamatování si tří předmětů nebo obrázků a určení, který chybí, umístění obrázku na místo, rozpoznání viděných obrázků...)

Oslabení jedné části se promítne do všech dalších a to způsobuje např. obtíže v matematice, záměny písmen, špatnou fixaci písmen či číslic a pomalejší čtení.

„*V předškolním věku je nejdůležitější rozvíjet zrakové vnímání pro získávání, zpracování a uchování informací z okolního světa.*“⁷

Celkové vnímání se soustřeďuje spíše na celek než na detail. Dítě nejprve vnímá celek a poté až vnímá další části. Tento proces je nazýván - zraková analýza a syntéza.

Při čtení je nesmírně důležité fixovat pohyby očí. To znamená, že text sledujeme shora dolů a zleva doprava. Tomu, aby byl pravidelný posun očí po řádku automatický, můžeme napomoci stimulací očních pohybů příslušným směrem od útlého věku.

⁶ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.* Brno: Computer Press, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0., s. 14

⁷ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.* Brno: Computer Press, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0., s. 15

Zraková paměť se rozvíjí již od kojeneckého věku, kdy si dítě fixuje poznávání známých předmětů. V mladším školním věku tato schopnost umožňuje zapamatovat si naučená písmena i číslice. (Bednářová.J., Šmardová. V., 2007)

2.2.3.2. Sluchové vnímání

„Sluch je jedním z prostředků komunikace, významnou měrou ovlivňuje rozvoj řeči a tím i abstraktní myšlení.“⁸

Sluchové vnímání zahrnuje:

- naslouchání (poznávání předmětů podle zvuku, poznávání písňe podle melodie, naslouchání pohádkám, lokalizace zvuku...)
- sluchové rozlišování (rozlišení slova s vizuálním podnětem a bez vizuálního podnětu – změna hlásky a samohlásky, změna délky, změna měkčení...)
- sluchovou paměť (reprodukce krátkých rýmů, opakování tří stejných i rozdílných slov...)
- sluchovou analýzu a syntézu (roztleskávání slov na slabiky, určování počtu slabik, hledání rýmujících se slov, určení prvního a posledního písmenka ve slově...)
- vnímání rytmu (napodobení rytmu...)

Ke sluchovému vnímání patří i dostatečná míra pozornosti, která umožňuje naslouchání, pomocí něhož může dítě rozlišit zvuky ze svého okolí. Sluchová analýza a syntéza napomáhá rozlišit jednotlivá slova, členit slova na slabiky, hlásky a identifikovat je nejprve na začátku a posléze na konci slova. Prostřednictvím sluchové diferenciacce rozlišuje dítě jednotlivé hlásky, jako jsou tvrdé a měkké souhlásky, sykavky, znělé a neznělé souhlásky, krátké a dlouhé samohlásky. Sluchová paměť nám uchovává informace z okolního světa. Tuto paměť se dá procvičovat pomocí dětských básniček a říkanek, se kterými se dítě setká při nástupu do mateřské školy. Před nástupem do základní školy by dítě mělo být schopno vnímat pohádku, zapamatovat si její příběh a popřípadě shrnout děj pomocí obrázkové vizualizace. (Bednářová. J., Šmardová. V., 2007)

⁸ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.* Brno: Computer Press, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0., s. 40

2.2.3.3. Motorika a grafomotorika

Obecně je motorika neboli hybnost klíčovou součástí lidského bytí. Motorika se dělí na hrubou a jemnou.

Hrubou motoriku můžeme vnímat jako celkovou hybnost člověka. Zahrnuje:

- pohyblivost člověka
- obratnost
- udržení rovnováhy
- koordinaci a lokomoci těla

Tyto složky rozvíjíme v mateřské škole pomocí různých cviků a cvičení.

Tomu, aby byla dobře vyvinuta jemná motorika, předchází správný rozvoj hrubé motoriky. Jemnou motorikou rozumíme:

- přesné jemné pohyby (úchop předmětů a manipulace s nimi)
- koordinaci oka a ruky (cílené pohyby, dítě sleduje ruku a cíl – vodorovné, svislé, šikmé linie)
- hmatové vnímání (poznávání odlišných předmětů hmatem, rozlišení různých materiálů...)
- grafomotoriku (grafomotorické prvky - čára svislá, vodorovná, šikmá, kruh, vlnovka...)
- laterality ruky (hod míčem, navlékání korálků, šroubování matic, zasouvání kostek do otvorů...)

(Bednářová. J., Šmardová. V., 2007)

„Pojem grafomotorika pod sebou skrývá psychické i motorické činnosti, které jsou důležité pro psaní, kreslení a malování.“⁹ Pro dítě, které se začíná více zajímat o kreslení, psaní či malování, je důležitá souhra mezi okem a rukou (vizuomotorická koordinace). Pedagog dítě pozoruje a zaměřuje se na určení laterality ruky. Pro určení laterality ruky musí mít shromážděný souhrn informací o dítěti, který získává sledováním dítěte při spontánních i řízených činnostech, sebeobsluze a na základě zkoušek laterality. Zaměří se především na ruku, kterou dítě více používá, dále na to, zda pracuje převážně jednou aktivnější a obratnější rukou, nebo ruce střídá. Ruka, která vykonává pohyb, se nazývá dominantní. Po

⁹ OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4., s. 118

zjištění, která ruka je u dítěte dominantní, se pedagog zaměřuje na fixaci správného držení psacího náčiní (špetkovitý úchop), uvolnění a postavení ruky a na plynulost tahů.

2.2.3.4. Prostorová orientace, orientace v čase a pravolevá orientace

K tomu abychom pochopili vnímání a organizaci prostoru kolem nás, nám pomáhají vjemy zrakové, sluchové, pohybové, hmatové a jejich zpracování. „*Vytváření představy prostoru a pojmenovávání prostorových vztahů je proces dlouhodobý.*“¹⁰

Již kojenec má senzomotorické vnímání, pomocí něhož zaměřuje pozornost na podněty z okolí (otáčí se za zvukem, sleduje pohybující se hračku...). Dalšími důležitými faktory v rozvoji vnímání prostor jsou pohyb, zrak a hmat, které nám pomáhají odhadovat vzdálenosti a získat představy o objektech. (Bednářová. J., Šmardová. V., 2007)

Prostor je definován třemi osami, a to osou: horizontální, vertikální a předozadní. Nejdříve dítě zvládne orientaci ve směru vertikálním, tj. nahore a dole. Poté zvládá směr předozadní a jako poslední směr horizontální, tj. vpravo a vlevo. (Otevřelová, H., 2016)

„*Před nástupem do školy by již nemělo dítěti činit potíže určení a použití pojmů nahore, dole vpředu, vzadu, mezi, uprostřed, pod, za, vedle, daleko, blízko, první, poslední, předposlední, hned, za chvíli.*“¹¹

Pravolevá orientace dětem usnadní lepší přehled v textu, protože vědí, že se čte zleva doprava. Pokud má dítě oslabenou pravolevou orientaci, hrozí, že může mít problémy se čtením, psaním i matematikou.

Vnímání času je pro děti velmi těžké. „*Předškolní dítě žije především přítomností.*“¹² Pro děti je důležité znát opakující se posloupnost, která je spojená s běžnými každodenními činnostmi typickými pro den, noc - ráno, poledne, večer. Pro lepší představu můžeme čas ilustrovat na konkrétních situacích, které děti znají z vlastní zkušenosti.

¹⁰ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.* Brno: Computer Press, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0., s. 21

¹¹ OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost.* Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4., s. 93

¹² BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.* Brno: Computer Press, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0., s. 25

2.2.3.5. Základní matematické představy

„*Výkony v matematice do určité míry závisejí na rozumových předpokladech*“¹³. Tyto předpoklady ovšem neznamenají automatickou úspěšnost v matematice. Z hlediska vývoje a rozvoje matematických schopností a dovedností je velmi důležitá úroveň motoriky. Manipulace s předměty napomáhá lepšímu, ucelenějšímu vnímání jejich hmotnosti, tvaru, velikosti, množství. Pro pochopení početních představ dítěti nestačí jen mechanicky napočítat do desíti, ale jde o logické pochopení množství, s tím, že každý prvek musíme započítat jednou. Aby byla představa čísla jasnější, můžeme použít různých didaktických pomůcek, běžných, každodenních věcí (knoflíčky, kostičky, korálky...) nebo vizuálních materiálů.

S rozvojem motoriky souvisí dobré prostorové vnímání. Jestliže dítě správně vnímá prostor, je to dobrý základ pro geometrii a aritmetiku. Prostorové vnímání zahrnuje pojmy související s uspořádáním prostoru, např. nahoře, dole, vpravo, vlevo, vpředu, vzadu; nad, pod, před, za, mezi; první, poslední, předposlední, prostřední; hned před, hned za. Pro dítě je důležité zvládat dobře tyto pojmy, protože s upořádáním prostoru souvisí i vnímání času a časové posloupnosti, kdy si dítě musí uvědomit, co se stalo dříve a co později.

Další vliv na matematické dovednosti má rozvoj řeči (porozumění slovům, jejich významu i následné používání), zrakové vnímání (pochopení části a celku, rozlišení detailu, poloh předmětů a obrázků), sluchové vnímání a vnímání rytmu.

Výše popsané schopnosti tvoří základ pro tzv. předčíselné představy. Tyto představy nám pomohou pochopit matematické pojmy, symboly a vztahy mezi nimi.

Základní matematické funkce:

- Porovnávání (méně x více, stejně, o jeden více, méně)
- Řazení (seřadit prvky podle velikosti, pojmenovat větší x menší x nejmenší)
- Třídění (podle barvy, velikosti, tvaru, poznat co do skupiny nepatří)
- Množství (jmenování číselné řady do..., množství do šesti, množství do...)
- Tvary (pojmenování kruhu, čtverce, trojúhelníku, obdélníku)

(Bednářová. J., Šmardová. V., 2007)

¹³ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0., s. 47

2.2.3.6. Řeč a myšlení

„*Nejobvyklejší způsob, jakým se lidé dorozumívají, je řeč.*“¹⁴ Řeč má mimořádný význam. Umožňuje rozvoj myšlení, ovlivňuje kvalitu poznání a učení. Pomocí řeči vyjadřujeme svoje myšlenky, názory, postoje, nálady, emoce, je to prostředek ke komunikaci, navazování sociálních vztahů. K hlavním podmínkám správného rozvoje řeči patří dostatečná míra intelektu, genetické vybavení a nenarušený centrální nervový systém (dále jen CNS). (Bezděková. J., 2008)

S počátky řeči se setkáváme u novorozence, který využívá reflexní křik. Postupně se tento křik mění v pobrukování, jímž dítě navazuje kontakt s matkou, otcem a ostatními lidmi. První slova se objeví okolo prvního roku dítěte, ve dvou letech je mluva realizována v jednoduchých větách. Postupem času se rozšiřuje slovní zásoba a s ní souvisí i aktivní a pasivní slovník. Aktivní slovník znamená, že dítě slova zná a aktivně je používá při stavbě věty, kdežto pasivní slovník zahrnuje slova, která dítě zná, rozumí jim, ale nepoužívá je při stavbě věty. K obohacení a rozšíření slovní zásoby u dětí nám napomáhá klasické vyprávění a čtení pohádek, příběhů jak v mateřské škole, tak i doma před spaním, seznamování se s novými slovy a jejich významem, vyhledávání a třídění slov podle určitého kritéria. Dítě se učí nápodobou, proto by měli rodiče i učitelé před dětmi vážit slova, nepoužívat vulgarismy, slang, nářečí, ale spíše užívat spisovnou češtinu, používat slova, která dítě zná, a opravovat dysgramatismy. (Otevřelová, H., 2016)

Před zahájením školní docházky by dítě mělo správně rozumět jak běžnému rozhovoru, tak i instrukcím při aktivitách. V jeho slovníku by měly být všechny druhy slov, dítě by mělo správně utvářet věty a souvětí. „*Aktivní slovní zásoba by měla být na takové úrovni, aby dítě dokázalo srozumitelně, souvisle a smysluplně vyjádřit svoje pocity, zážitky, potřeby, myšlenky; také vést dialog a dodržovat základní pravidla konverzace.*“¹⁵

Dítě, které má řečové nedostatky, je v mnoha ohledech znevýhodněno. Tyto poruchy mohou ovlivnit hlavně školní úspěšnost, čtení, psaní i sociální status mezi jeho vrstevníky ve třídě. V tomto případě, pokud zjistíme u dítěte řečové nedostatky, je vhodná návštěva odborníků - logopedů či foniatru. (Otevřelová, H., 2016)

¹⁴ BEZDĚKOVÁ, Jana. *Učíme naše dítě mluvit: řečová výchova dítěte od narození do sedmi let*. Velké Bílovice: TeMí CZ, 2008. ISBN 978-80-87156-02-5, s. 6

¹⁵ BEDNÁŘOVÁ, J. a ŠMARDOVÁ, V. *Edukativně stimulační skupiny pro předškolní děti*. Brno: Pedagogicko-psychologická poradna, 2013, s. 23

3. PRAKTICKÁ ČÁST

3.1. Edukativně stimulační skupiny v mateřské škole

3.1.1. Cíl a metody výzkumu

Cílem mého výzkumu je prokázat, zda jsou tyto skupiny efektivní či nikoli a jestli mohou být dobrým pomocníkem připravenosti dítěte před vstupem do základní školy. Zvolila jsem si čtyři děti s odlišnou úrovní znalostí a rozdílným rodinným prostředím.

Toto sledování se uskutečnilo během průběhu školního roku 2018/2019. Svoji praktickou část, jsem vykonávala v mateřské škole Velké Němčice, kde pracuji jako učitelka na plný úvazek. Lekce jsem vedla já s mojí kolegyní a navštěvovalo je sedm dětí, z kterých jsem si na základě předešlých zkušeností vybrala 4 děti, jejichž výsledky pro mě byly nejvíce zajímavé.

Pro zpracování praktické části jsme zvolila kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum jsem si vybrala proto, že se zabývá hlubokým poznáním sociální reality s malým počtem účastníků. Pro zjištění cíle, byly použity metody pozorování, rozhovoru s rodiči, případová studie - kazuistika a výsledná analýza činností dětí. Pozorování probíhalo zúčastněnou, otevřenou formou. „*Při zúčastněném pozorování se výzkumník přímo pohybuje v prostoru, kde se vyskytují zkoumané fenomény, sám je součástí tohoto prostředí, splývá s ním a stává se jedním z aktérů, čímž dochází k interakci mezi pozorovaným a pozorovatelem (výzkumníkem).*“¹⁶

K případové studii neboli kazuistice je zapotřebí načerpat informace, které se nedají pouze vypořádat. Potřebovala jsem zjistit víc informací k rodinné a osobní anamnéze. Tyto získané informace nám pomůžou objasnit a vysvětlit spoustu skutečností v oblasti chování a jednání dítěte. Proto jsem zvolila metodu individuálního rozhovoru s polostandardizovanými otázkami se zákonnými zástupci (viz. Příloha č. 2). Do případové studie jsem si vybrala čtyři děti, které v tomto školním roce ESS navštěvovaly. K tomu, abych mohla analyzovat úroveň dovedností dětí před zahájením ESS, jsem čerpala z diagnostik a záznamových archů. Také jsem průběžně sledovala jejich práci po celých 10 lekcích, zaznamenávala si poznámky, kontrolovala pracovní listy a konzultovala s druhou

16

http://wiki.knihovna.cz/index.php?title=Z%C3%BA%C4%8Dastn%C4%9Bn%C3%A9_pozorov%C3%A1n%C3%AD

učitelkou, která se mnou ESS vedla. Účastníci ESS byli na začátku první lekce informováni o použití těchto metod.

Prostředky v mém šetření byly moje osobní poznámky, pracovní listy, didaktické pomůcky a konzultace s druhou učitelkou, se kterou jsem skupiny vedla.

Pro konkrétní představu uvádím v příloze strukturu první a desáté lekce ESS. (viz. Přílohy č. 3, 4)

3.1.2. Průběh skupin v mateřské škole Velké Němčice

Náplní kurzu ESS je záměrné působení na rozvoj jednotlivých schopností dítěte potřebných pro úspěšné zvládnutí dovedností, jako jsou čtení, psaní a počítání, rozvoj myšlení, řeči a v neposlední řadě také soustředění. Kurz by měl účastníky vybavit takovou úrovní dovedností a znalostí, aby byli schopni kvalifikovaně pracovat s dětmi. Na konci kurzu obdrží každý účastník certifikát, na základě kterého může samostatně vést skupiny. Myslím si, že tento kurz v mnohém pomůže i začínajícím učitelkám, tak jako jsem tehdy byla já. V průběhu kurzu se dozví spoustu nových a zajímavých informací. Získané informace následně slouží nejenom při vedení kurzu ESS, ale mohou být užitečné také při chystání si týdenních příprav pro ranní činnosti.

V naší mateřské škole provozujeme skupiny pro vybrané děti, u kterých má paní učitelka vyzorovaný nějaký dílčí deficit. Po domluvě s rodičem, zdali souhlasí s navštěvováním se a objednají potřebné materiály a pracovní listy. Skupiny vedou dvě učitelky s tím, že se střídají v lekci po úkolech. Myslím si, že je výhoda vést skupiny ve dvou, protože učitelky tak mají větší přehled o dětech, mohou se jim individuálněji věnovat a napomáhat jim, když potřebují.

Naše ESS začínají v půlce měsíce října a končí v březnu. Tento program je rozvržen do 10 lekcí, s tím že ho děti navštěvují ve dvoutýdenním rozestupu. Celková jedna lekce zabere zhruba jednu hodinu. Při zahájení ESS seznámí učitelka rodiče s náplní kurzu, s používanými materiály, se strukturou lekcí, s domácí přípravou a s rolí rodiče a dítěte ve skupinách. Důležitým aspektem je, aby rodič pochopil, že se aktivně nezapojuje, pouze pozoruje a čerpá náměty a inspiraci, jak s dítětem posléze pracovat doma, aby bylo dostatečně připraveno do základní školy. Rodič se zapojuje pouze v některých lekcích po vyzvání učitelky a podílí se na daném úkolu. Jedním z dalších úkolů rodičů a dětí je chození včas a pravidelně. Nejlepší je, pokud všechny lekce navštěvuje jen jeden z rodičů a nestřídají se. Na první lekci si děti donesou svoji vlastní podepsanou složku – na domácí

úkoly, a pastelky s tužkou (pro lepší úchop doporučujeme nejlépe tlusté trojhranné). Na závěr lekce paní učitelky shrnou, co se v dané lekci procvičovalo a rozdají připravené pracovní listy na domácí pracování s tím, že na další lekci je děti přinesou vyplněné. Paní učitelky jim vrátí opravené úkoly z minulé lekce, které rovněž slouží jako zpětná vazba jak pro dítě, tak i pro rodiče. Na začátku první lekce je rodičům doporučeno rozvrhnout dítěti úkoly rovnoměrně tak, aby dítě zbytečně nezatěžovalo, byly pro ně zábavné a přiměřené dle unavitelnosti dítěte. Rozestup dvou týdnů jsme zvolili úmyslně, aby děti s rodiči měli dostatečný čas na vyplnění domácích pracovních listů, které budou nabývat na obtížnosti. Rodič si tak může uvědomit, že s dítětem se nepracuje jen v mateřské škole, ale musí proto vynaložit úsilí i doma, aby se dítě dál posouvalo k lepším výsledkům. Dále také musí brát v potaz, že ESS se konají v odpoledních hodinách, což může ovlivnit výkon dítěte a celkovou soustředěnost.

Každá lekce má svoji pravidelnou strukturu, kde na sebe navazují jednotlivé aktivity a střídají se. Postupuje se po krocích od nejjednoduššího ke složitějšímu. Činnosti samozřejmě zohledňují věk dítěte a dbají na to, aby byly hravé, lákavé. Nesmí se také zapomenout na správnou motivaci, zpětnou vazbu a pochvalu.

Rodičům vybraných dětí byly doporučeny pravidelné konzultace po ukončení každé lekce. Rodiče využívaly konzultace dle svých potřeb a zájmu, tyto konzultace probíhaly ve spolupráci s kolegyní, se kterou jsme vedla skupiny. Náplň konzultace byl rozhovor o problémových oblastech dítěte s doporučením a návrhy, jak tyto nedostatky eliminovat.

3.1.3. Výzkumné šetření - Případová studie dětí

Dívka 1 (5 let, 6 měsíců)

Rodinná anamnéza

Dívka pochází z úplné rodiny, kde fungují oba rodiče. Matka (36 let) pracuje na plný úvazek jako fotografka. Otec (38) pracuje jako elektrikář. Vztahy v rodině jsou velmi dobré, na výchově se podílejí aktivně oba rodiče stejnou měrou. V rodině je ještě starší bratr (9 let), který již navštěvuje první stupeň základní školy. Na skupiny chodí vždy matka, s kterou je velmi dobrá komunikace a pravidelně využívá konzultací po ukončení lekce.

Osobní anamnéza

Matka uvedla, že těhotenství probíhalo v normě bez komplikací, jednalo se o druhé plánované těhotenství. Porod proběhl v termínu a přirozenou formou. Dívka začala sedět v 8 měsících, chodit v 14 měsících a mluvit okolo 2 roku věku.

Do mateřské školy dítě nastoupilo v 2,5 letech na dopolední docházku. Adaptace na prostředí školy a režim dne probíhala bez větších problémů. Dítě se zvládlo velmi rychle odloučit od matky nebo otce po příchodu do MŠ.

Úroveň dovedností dítěte před zahájení ESS

Dívka je hodná, kamarádká, šikovná. Velmi ráda pomáhá paní učitelce, je svědomitá, ví co je správné a co ne. Výslovnost je na horší úrovni (dyslálie) – navštěvuje logopedii, se sebeobsluhou nemá problém.

Plnění úkolů dívka vykonává pomaleji, úkoly přijímá bez problému, ale je méně samostatná - potřebuje mít někoho u sebe, na koho se může spolehnout. Není si jistá a bojí se, že udělá chybu. S udržení pozornosti a akceptací autority dívka nemá problém. Úchop psacího náčiní má správný, taktéž postavení ruky, stříhání je zatím kostrbaté. Orientuje v číselné řadě od 1 do 10, je s ní třeba procvičovat porovnávání, řazení a geometrické tvary. S napodobením rytmu nemá problém, vytleskávání slov zvládá, s určením slabik potřebuje dopomocť. Má ráda dramatizaci pohádek a čtení při odpoledním odpočinku. Základní i doplňkové barvy zvládá, baví ji skládání obrázků, zraková paměť je na dobré úrovni. Je třeba s ní procvičovat pravolevou orientaci.

Dívka velmi ráda zpívá a kreslí. Často vyhledává námětové hry. Hraje si často „na princezny, na rodinu“.

Úroveň dovedností dítěte po ukončení ESS

- Jemná motorika, grafomotorika – Dívka je vyhraněná pravačka. Úchop psacího náčiní a postavení ruky správné. Plynulost tahů se musí nadále procvičovat, aby byly souvislé. Stříhání zvládá sama, snaží se stříhat podle předkreslené čáry.
- Zrakové vnímání – Na dobré úrovni.
- Prostorová orientace – Dívka si osvojila základní pojmy – vpravo, vlevo; nahoře, dole; první, poslední, uprostřed.
- Základní matematické představy – Dívka se naučila poznat geometrické tvary. Zvládá pojmy v oblasti řazení (řadí prvky podle velikosti, největší – nejmenší –

uprostřed), porovnávání (malý – velký, všechno – nic...) a třídění (podle druhu, barvy, velikosti, tvaru...).

- Řeč – Dívčina řeč se zlepšila. Má lepší výslovnost a bohatší slovní zásobu po návštěvě logopeda. Zvládá reprodukovat jednoduchou říkanku, dokáže sestavit dějovou posloupnost a samostatně vyprávět co se děje na obrázku, popsat děj. Rozumí hádankám a ráda další vymýšlí.
- Sluchové vnímání – Dívka s rytmem nemá problém, vytleskává slova, určuje počet slabik. Poznává rýmující se slova. Určí hlásku na začátku slova i na konci. Poznává melodie a písničky. Dokáže převyprávět pohádku, dává pozor při čtení příběhu a aktivně odpovídá na otázky.
- Pracovní návyky – Dívka nemá problém s udržení pozornosti, úkoly zvládá již samostatně, zrychlilo se její pracovní tempo. Respektuje autoritu učitelky. Aktivně poslouchá a rozumí zadávání úkolů a pokynů.

Závěr

Dívka se v průběhu skupin naučila být samostatnější, jistější. U náročnějších úkolů potřebovala ze začátku pomoci, ale postupně nabíla jistoty a zvládala je sama. Zrychlilo se její pracovní tempo a zjistila, že i když udělá chybu, nic se neděje. Je snaživá a úkoly jí baví. Její řeč se po pravidelné návštěvě logopedie výrazně zlepšila. Díky pravidelným konzultacím s matkou, jsme řešily jednotlivé nedostatky, na které se zaměřili při domácí přípravě.

Dívka je po ukončení ESS připravená na vstup do ZŠ.

Ukázky pracovních listů najdeme v přílohách č. 5, 6.

Doporučení k procvičování s dítětem

Dívka byla šikovná, neměla již žádný větší problém z výše uvedených oblastí. Doporučila jsem jen publikaci „Co si tužky povídaly: grafomotorická cvičení a rozvoj kresby pro děti od 4 do 6 let, 2. díl.“ od Jiřiny Bednářové k procvičování plynulosti tahů a uvolnění ruky na podložce.

Dívka 2 (5 let, 2 měsíce)

Rodinná anamnéza

Dívka pochází z pěstounské rodiny. Babička (51 let), její pěstounka, pracuje jako prodavačka v obchodě. Dědeček (52 let), její pěstoun, pracuje jako skladník. Dívka má ještě jednoho staršího bratra (7 let), který navštěvuje první stupeň ZŠ a dva mladší sourozence sestru (3 roky) a bratra (1,5 let). Vztahy v rodině jsou velmi komplikované. Dívčina matka (24let) opustila dívku i jejího staršího bratra když jí byly 2 roky a nechala je u své matky (babičky dívky). Matka utekla, neměla o děti zájem a zřekla se jich. Dívčina matka střídala hodně partnerů. S posledním partnerem má další dvě děti, o které se stará. Babička i dědeček si vzali dívku a jejího staršího bratra do pěstounské péče a jsou jejich zákonní zástupci.

Babička využila konzultací minimálně.

Osobní anamnéza

Babička uvedla, že dívka i její starší bratr nebyli plánovaní. Matka dětí byla velmi mladá, když děti čekala a střídala hodně partnerů. Děti nechtěla, proto je opustila a nechala je své matce (babičce).

Dívka začala sedět v 11 měsících, chodit v 15 měsících a mluvit okolo 2 roků věku.

Do mateřské školy nastoupila ve 3 letech na celodenní docházku. Adaptace probíhala s velkými obtížemi. Dívka měla v mateřské škole i svého staršího bratra, který byl v jiné třídě než byla ona sama. Velmi špatně snášela ranní odloučení od babičky nebo bratra, na které byla fixovaná. Neměla pocit bezpečí a jistoty, bála se, že ji opustí, když odejdou. Do mateřské školy chodila velmi často s hysterickým pláčem, chtěla jít za svým bratrem do vedlejší třídy. Její projevy chování byly roztěkané, byla bojácná, velmi zranitelná, nechtěla se zapojovat mezi děti, neměla pocit bezpečí. Po dvou týdnech docházky do MŠ byla dívka přerazena do třídy, kde byl její starší bratr. Ve druhé třídě se dívka lépe zadaptovala a zvykla si rychleji na provoz třídy a ostatní děti. Měla ve svém bratrovi jistotu a oporu.

Ve třídě se rychle fixovala na učitelky. Ačkoli se o ni její pěstouni starali sebelépe, dívka neměla naplněný pocit stálého místa, pocit bezpečí a jistoty. Vyžadovala pozornost, potřebovala se s učitelkami neustále mazlit, aby věděla, že tam jsou pro ni.

Po stránce emociální je dívka velmi nevyrovnaná. I malá drobnost ji přivede k pláči. Na druhou stranu je i velmi urážlivá a tvrdohlavá.

Úroveň dovedností dítěte před zahájením ESS

Dívka je velmi hravá, preferuje spontánní hru nad úkoly. Pozornost není dlouhodobějšího rázu, pracovní tempo je pomalejší, nesamostatná, je zapotřebí se jí věnovat individuálně. Výslovnost je na špatné úrovni, jedná se o dyslálii. Byla jí doporučena návštěva logopeda. V sebeobsluze je samostatná.

Autoritu učitelek ve třídě neakceptuje. Dívka nerozlišuje, že učitelka nepatří k její rodině a vyvíjí vyšší citové pouto než je běžné. Úkoly plní, ale moc ji nebaví. Potřebuje individuálnější přístup, aby úkol dokončila správně a za přiměřený časový úsek. Úchop psacího náčiní není správný, postavení ruky je špatné, u stříhání potřebuje dopomoc. Dívka se orientuje v číselné řadě od 1 do 5, nad 5 si není jistá. Nezvládá pravolevou orientaci, dělá jí problém napodobit rytmus, základní barvy umí. U vytleskávání slov na slabiky potřebuje dopomoc i s určením počtu slabik.

Dívka má velmi ráda společenské a námětové hry. Ráda je v kolektivu dětí, se kterými si hraje. Je bezkonfliktní.

Úroveň dovedností dítěte po ukončení ESS

- Jemná motorika, grafomotorika – Dívka je vyhraněná pravačka. Úchop psacího náčiní a postavení ruky není správné, po upozornění si to opraví. Stříhání zvládá sama, snaží se stříhat podle předkreslené čáry, ale je to třeba nadále procvičovat a zapojovat do činností manipulaci s drobnými předměty.
- Zrakové vnímání – Dívka základní i doplňkové barvy umí. Se skládáním obrázků je potřeba dopomoc. Dokáže rozlišit obrázky s detailem horní – dolní postavením, pravo – levé postavení se jí plete. Problém jí činí zraková paměť, kterou je třeba procvičovat. S dopomocí vyhledává daný objekt zleva doprava.
- Prostorová orientace – Dívka si osvojila základní pojmy – nahoře, dole; první, poslední. Pojmy vpravo a vlevo je třeba procvičovat. Zafixovat pojmy nad, pod, na, do, v...
- Základní matematické představy – Dívka se orientuje v číselné řadě do 10. V oblasti třídění nemá problém, řazení a množství je třeba procvičovat. Pletou se jí základní geometrické tvary.
- Řeč – Dívčina řeč se zlepšila, díky pravidelné návštěvě logopeda. Je třeba s ní nadále procvičovat mluvní projev (např. popis obrázků). Reprodukuje samostatně jednoduchou říkanku, básničku.
- Sluchové vnímání – Dívka vytleskává slova na slabiky sama s určením počtu hlásek potřebuje dopomoc. První a poslední hlásku ve slově neurčí. Co se týče

sluchové diferenciacie – nerozliší slova se změnou hlásky ani s vizuálním ani bez vizuálního podmětu. S vnímáním rytmu má stále problém, ráda poslouchá pohádky a chápe děj.

- Pracovní návyky – Pozornost se u dívky zlepšila, ale není na tak dobré úrovni pro nástup do ZŠ. Pracovní tempo zůstalo stejné, je zapotřebí individuální přístup učitelky. Respektování autority učitelky se zlepšilo, ale občas jí je třeba připomenout role učitelka – dítě. Aktivně poslouchá, rozumí zadávání úkolů a pokynů, ale je stále méně samostatná, potřebuje vedení a dopomoc učitelky.

Závěr

Dívka ačkoli v některých oblastech udělala pokrok, nebyla připravená nastoupit do základní školy. Babičce byla navrhována návštěva Pedagogicko-psychologické poradny (dále jen PPP) s možným návrhem na odklad školní docházky. Velkou váhu na celkový rozvoj dítěte připisují jejímu rodinnému zázemí. Dívka potřebuje vyžrát jak po stránce emocionální, tak i stránce sociální. Potřebuje nabití jistoty, kontrolovat svoje emoční stavy, rozlišovat mezi autoritou (učitelkou) a kamarádem.

Ukázky pracovních listů najdeme v přílohách č. 7, 8.

Doporučení k procvičování s dítětem

Dívka byla poslána do PPP, kde jí doporučili odklad školní docházky. Bylo jí nadále doporučeno rozvíjet: slovní zásobu (rozprava nad knížkou, skládání obrázků dle časového sledu do řady), sluchové vnímání (rozlišovat přítomnost hlásky ve slově, sluchovou diferenciaci, sluchová paměť), zrakovou paměť a zrakovou analýzu a syntézu, upevňování pravolevé orientace a orientaci v prostoru, grafomotorické dovednosti (správný úchop psacího náčiní, manipulace s drobnými předměty), matematické představy (poznat a pojmenovat geometrické tvary, rozlišovat více, méně, stejně, o jedno víc, o jedno méně), chápání předložek a aktivní používání ve větě.

Chlapec 1 (5 let, 8 měsíce)

Rodinná anamnéza

Chlapec pochází z úplné rodiny, ve které je výchova spíše liberální. Matka (40 let) i otec (42let) pracují jako pojišťovací poradci v jejich rodinné firmě. Chlapec má 2 starší sestry (10 let, 17let). Vztahy v rodině nejsou moc dobré. Rodiče tráví spoustu času v práci a

nemají na děti moc času. Většinou se o chlapce stará jeho nejstarší sestra. Matkou využila doporučené konzultace jen zřídka. Na konzultacích jsme řešili, že je nezbytné s chlapcem pracovat častěji a pečlivěji i doma.

Osobní anamnéza

Matka uvedla, že těhotenství probíhalo v normě bez komplikací, jednalo se o třetí neplánované těhotenství. Porod proběhl v termínu, císařským řezem. Chlapec začal sedět v 10 měsících, chodit v 16 měsících a mluvit okolo 2 a půl roku věku.

Do mateřské školy nastoupil chlapec ve 2 letech a 3 měsících na celodenní docházku. Adaptace probíhala s většími obtížemi. Velmi špatně zvykal na odloučení od matky nebo otce po příchodu do MŠ. Chlapec se začal fixovat na učitelky a neustále vyžadoval pozornost. Adaptace se začala zlepšovat v průběhu několika měsíců, kdy si chlapec zvykl na pravidelný režim, nastavená pravidla a ostatní děti ve třídě.

Úroveň dovedností dítěte před zahájením ESS

Chlapec je velmi hravý, roztržitý, nejistý, odpovídá formou otázek, rád se předvádí a „šáskuje“. Pozornost na danou činnost je přelétavá, pracovní tempo velmi pomalé. Výslovnost je na špatné úrovni, jedná se o mnohočetnou dyslálii – byla jim doporučena logopedická péče. V sebeobsluze samostatný, ale vykonává ji v jeho pomalejším osobním tempu.

Plnění úkolů ho nebaví, nejeví o ně zájem, rozptýlí ho každá maličkost. Pracovní listy nedokončí, odsouvá jejich dokončení na další den, po dokončení jsou většinou špatně vypracované. Pokud se s ním nepracuje individuálně, úkol nedokončí do patřičné doby. Převažuje u něj potřeba spontánní hry. Chlapec se orientuje v číselné řadě od 1 do 5, úchop psacího náčiní je křečovitý, postavení ruky špatné, u střihání potřebuje pomoc. Nezvládá pravolevou orientaci, neumí barvy, nedokáže napodobit rytmus a dělá mu problém roztleskání slov na slabiky a určení počtu slabik.

Chlapec vyniká v konstruktivních stavbách, baví ho hra s auty a dopravními prostředky (zajímá se o ně), převážně si hraje sám a nejeví moc zájem o kamarády.

Úroveň dovedností dítěte po ukončení ESS

- Jemná motorika, grafomotorika – Chlapec je vyhraněný levák. Úchop psacího náčiní a postavení ruky je správné ale lehce křečovité. Střihání zvládá sám, snaží se stříhat podle předkreslené čáry, ale stříhá kostrbatě, kvůli neuvolněnosti ruky.

Úkoly spojené s rozvojem jemné motoriky (vytrhávání, mačkání, navlékání korálků...) ho moc nebaví, ale snaží se je dokončit pečlivě.

- Zrakové vnímání – Chlapec se naučil barvy jak základní tak i doplňkové. Skládá bez problému i těžší obrázky z 12 dílků jak na předlohu, tak vedle předlohy. Dokáže rozlišit obrázky s detailem, horno – dolním tak i s pravo – levým postavením. Nemá problém se zrakovou pamětí. Vyhledává daný objekt z leva doprava.
- Prostorová orientace – Chlapec si osvojil základní pojmy – vpravo, vlevo; nahoře, dole; první, poslední, uprostřed.
- Základní matematické představy – Chlapec se orientuje v číselné řadě do 10. Dokáže pojmenovat základní geometrické tvary, zvládá pojmy v oblasti řazení (řadí prvky podle velikosti, největší – nejmenší – uprostřed), porovnávání (malý – velký, všechno – nic...) a třídění (podle druhu, barvy, velikosti, tvaru...).
- Řeč – Chlapcovi se řeč zlepšila – navštěvuje logopeda. Má lepší výslovnost, mluví v souvislých větách. Neodpovídá na otázku otázkou, je si jistější. Reprodukuje samostatně jednoduchou říkanku, básničku. Spontánně navazuje řečový kontakt s dětmi i dospělými, mluví nenuceně, sděluje svoje zážitky i nápady.
- Sluchové vnímání – Chlapec se naučil vytleskávat slova a určovat první hlásku ve slově, u poslední hlásky potřebuje dopomoc. Vnímá lépe rytmus – napodobí ho. Dává pozor při čtení pohádek a chápe děj.
- Pracovní návyky – Pozornost u chlapce se viditelně zlepšila. Pracovní tempo se zvýšilo, sám vypracuje pracovní úkol bez dopomoci učitelky. Spontánní hra se vyvážila s řízenými aktivitami. Respektuje autoritu učitelky, aktivně poslouchá a rozumí zadávání úkolů a pokynů. Celková samostatnost na lepší úrovni.

Závěr

U chlapce byl zaznamenán velký pokrok, naučil se spoustu nových věcí. Po konzultaci s matkou, aby se chlapcovi začala víc věnovat a začala s ním pracovat i doma, rychleji dohnali vše, co mu činilo problém.

Chlapec se celkově zklidnil, přestal „šaškovat“, není tak roztržitý, začal se více soustředit na daný úkol, začalo ho to bavit. Je jistější, samostatnější, nestydí se vyjádřit před ostatními, zapojuje se do společných aktivit a her.

Podle pokroků, které chlapec udělal, je dobře připravený na vstup do ZŠ.

Ukázky pracovních listů najdeme v přílohách č. 9, 10.

Doporučení k procvičování s dítětem

Jelikož je chlapec vyhraněný levák, doporučila jsem matce, aby pořídila správné pomůcky, tak tedy i levácké nůžky, které chlapci budou sloužit i v ZŠ. Nadále jsem navrhla procvičovat a zdokonalovat stříhání - naučit správně manipulovat s nůžkami a papírem. Pro začátek se zaměřit na stříhání jednoduchých linií – svislých, vodorovných, kruhových. Posléze pokračovat s přidáváním těžších prvků – čtverec, vlnovka, zuby... Aby byla odbourána křečovitost ruky, můžeme využít grafomotorická cvičení na uvolnění zápěstí. Využití publikace „Na návštěvě u malíře: grafomotorická cvičení a rozvoj kresby pro děti od 5 do 7 let - 3. díl.“ od Jiřiny Bednářové.

Nezahálet a pokračovat v pravidelných návštěvách logopeda. Rozvíjet samostatnost a smysl pro dokončení úkolu.

Chlapec 2 (5 let, 4 měsíce)

Rodinná anamnéza

Chlapec pochází z neúplné rodiny. Matka (37 let) pracuje jako aranžérka květin. Otec (37 let) pracuje jako obchodní zástupce. Vztahy v rodině nejsou moc dobré. Když bylo chlapci 3 a půl roku, došlo k rozvodu rodičů. Soudní proces byl zdlouhavý a komplikovaný. Otec si nejdříve stál za střídavou péčí po týdnu. Matka odmítala. Nakonec soud rozhodl, že chlapec bude přebývat u matky a k otci bude jezdit jednou za 14 dní na víkend. Chlapec je jedináček a celkový rozvodový proces nesl velmi špatně. Do mateřské školy chodíval pravidelně s pláčem a začal být agresivní vůči ostatním dětem ve třídě, což u něho dříve nebylo zvykem. Díky citové nestabilitě si snaží prosadit svoje vlastní „já“ za každou cenu. Je zvyklý, že je doma středem pozornosti.

Chlapec má velmi dobrý vztah s dědečkem (59 let) – otcem matky, se kterým tráví spoustu času.

Na skupiny chodil chlapec v doprovodu své matky, které byly taktéž doporučeny konzultace, čehož ovšem využila málokdy.

Osobní anamnéza

Matka uvedla, že těhotenství probíhalo v normě bez komplikací, jednalo se o první dlouhodobě plánované těhotenství. Porod proběhl v termínu a přirozenou formou. Chlapec začal sedět v 9 měsících, chodit v 15 měsících a mluvit okolo 2 let věku.

Do mateřské školy nastoupilo dítě ve 3 letech na dopolední docházku. Adaptace probíhala s obtížemi, činil mu problém odpoutání od matky. Chlapec se po rozvodu začal projevat agresivně ve vztahu k ostatním dětem.

Chlapec trpí oslabením imunity, díky tomu byl ve školním roce mnohokrát nemocný a moc do MŠ ani na skupiny nechodil.

Úroveň dovedností dítěte před zahájením ESS

Chlapec je velmi hlučný, roztržitý, kamarádský ale agresivní. Pozornost je na špatné úrovni. Neumí dělat jen jednu věc, od úkolů často odchází, není pečlivý. Nejeví moc zájem o řízené činnosti, převažuje u něj potřeba spontánní hry. Úkoly vypracuje rychle, ale většinou jsou s chybami. Přijímání a tolerování autority mu také činí problém, velmi často prosazuje své vlastní „Já“. Řeč je na dobré úrovni, má bohatou slovní zásobu a mluvní projev. Sebeobsluhu zvládá v pořádku.

Úchop psacího náčiní není správný, postavení ruky je špatné, stříhání zvládne s dopomocí. Dělá mu problém pravolevá orientace. Orientuje se bez problémů v číselné řadě od 1 do 5, nad 5 si není jistý. Chlapec umí základní barvy a některé doplňkové, rytmus napodobí, slovo vytleská a s dopomocí určí počet slabik.

Chlapce nejvíce baví námětové hry „na vojáky, policisty“. Jeho zájmem je příroda, kde tráví hodně času s dědečkem - otcem matky.

Úroveň dovedností dítěte po ukončení ESS

- Jemná motorika, grafomotorika – Chlapec je vyhraněný pravák. Úchop psacího náčiní stále není správný – musí se neustále opravovat, postavení ruky je již na lepší úrovni. Stříhání zvládá lépe, snaží se stříhat podle předkreslené čáry. Pořád je ale důležité zařazovat úkoly s rozvojem jemné motoriky (trhání, mačkání, šroubování) a grafomotoriky.
- Zrakové vnímání – Chlapec základní barvy zvládá, doplňkové se doučil. Skládá bez problémů obrázek z 8 dílků na předlohu a podle předlohy se mu musí dopomocí. Stále se musí fixovat pohyby očí na řádku zleva doprava a procvičovat zrakovou paměť.
- Prostorová orientace – Chlapec zvládá pojmy nahoře, dole; první poslední. Stále přetrvává problém s pravolevou orientací.
- Základní matematické představy – Chlapci se pletou základní geometrické tvary, které je třeba nadále procvičovat. Orientuje se v číselné řadě od 1 do 10.

- Řeč – Chlapcova řeč je na dobré úrovni, má bohatou slovní zásobu.
- Sluchové vnímání – Chlapec zvládne dovyprávět pohádku s dopomocí. Dělalí mu problém slova nadřazená a podřazená. Rytmus, vytleskání slova i určení počtu slabik zvládá.
- Pracovní návyky - Pozornost je u chlapce stále nestabilní. Pracovní tempo se o trochu zvýšilo, je nutné zařazovat individuální vedení učitelky. Respektování autority učitelky je na lepší úrovni. Chlapec není natolik samostatný a vyzrálý ke správnému plnění úkolů a pokynů.

Závěr

Chlapci byl doporučen odklad školní docházky a byl poslán do PPP. Jeho častá nemocnost ovlivnila docházku, jak do skupin, tak i do mateřské školy. Dalším faktorem, který se negativně podílí na jeho nerovnoměrném vývoji, připisují rodinnému prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Chlapec nemá naplněnou potřebu stálého místa, bezpečí a jistoty, není smířen s rozvodem jeho rodičů. Po sociální a emocionální stránce je nevyzrálý.

Ukázky pracovních listů najdeme v přílohách č. 11, 12.

Doporučení k procvičování s dítětem

S chlapcem je nadále potřeba procvičovat správný úchop psacího náčiní. Zafixovat u něj špetkovitý úchop a správné postavení ruky. K uvolněnosti ruky zařadit grafomotorické úkoly a činnosti pro rozvoj jemné motoriky. Nadále jsem navrhla procvičovat a zdokonalovat stříhání - naučení správné manipulace s nůžkami a papírem. Pro začátek se zaměřovat na stříhání jednoduchých linií – svislých, vodorovných, kruhových. Posléze pokračovat s přidáváním těžších prvků – čtverec, vlnovka, zuby atd. Dále je třeba procvičovat zrakovou paměť pomocí pexesa nebo Kimovy hry, upevnit oční pohyb ve směru zleva doprava, rozvíjet pravolevou a prostorovou orientaci.

U chlapce bylo důležité mírnit agresi a jeho vztekání vůči ostatním pomocí dodržování pravidel, nastavení hranic a akceptování ostatních kamarádů v kolektivu. Naučit ho činnosti dodělat důsledně, neodbíhat od úkolu a soustředit se na něj. Brát v potaz unavitelnost i pracovní tempo chlapce, popřípadě zařadit individuálnější přístup. Oblasti, které mu činí obtíže, je potřeba procvičovat nejen v mateřské škole, ale především i doma.

3.1.4. Závěr výzkumu

Můj cíl výzkumu byl prokázat, zda jsou tyto skupiny efektivní či nikoli. Tento cíl byl naplněn, ale přináší nám spoustu nových poznatků. Program je sice dobrým pomocníkem k připravenosti dítěte před nástupem do základní školy, ale odhaluje nám jen část, která se dá ovlivnit a naučit. Můžeme viditelně sledovat pokroky dítěte v dílčích oblastech (grafomotorika, zrakové vnímání, sluchové vnímání...) ve kterých se dítě může zdokonalit nebo zjistíme, že potřebuje čas, protože je ještě nevyzrálé. Nesmíme také opomíjet i další faktory, které působí na dítě. K tomuto pochopení nám slouží rodinná a osobní anamnéze, kde se dozvíme hlubší informace o dítěti, které nemusí být na první pohled viditelné.

ESS nám pomáhají vnímat rozdíl v úrovni dovedností - výkonových, ale existují i v rámci školní zralosti oblasti sociální a emocionální. ESS nedokážou dítě v těchto oblastech ovlivnit a „dosytit“. Ačkoliv se dítě ve výkonových dovednostech posunulo, mohou vést okolnosti v těchto oblastech k nepřipravenosti, která je pouze součástí školní zralosti a může vést k odkladu školní docházky.

Mateřská škola navazuje na rodinné prostředí, ve kterém se dítě nejenom učí novým informacím, znalostem a dovednostem, ale jedním z dalších cílů školy je také vytvořit a připravit „bezpečné“ prostředí k dozrání dítěte s odkladem školní docházky. Bezpečným prostředím definuji takové prostředí, které má svoje rituály, pravidla a stálý režim dne pro lepší srozumitelnost a pochopení dítěti. Proto jako učitelky navrhujeme nevyzrálým dětem odklad školní docházky, aby mohlo dítě postupně dozrát jak v emocionální a sociální oblasti, tak nabít dalších potřebných informací důležitých k nástupu do 1. třídy.

V mém výzkumném šetření jsem došla k závěru, že ačkoliv se s dětmi pracovalo totožně, velkým vlivem na jejich připravenost má rodinné prostředí. Ze čtyř vyzkoušených dětí nastoupily dvě děti pocházejících z funkční rodiny do základní školy a dvě děti z problémového rodinného prostředí měly odklad školní docházky, který zapříčinila jak nedostatečná úroveň dovedností, tak sociální a emoční nezralost. Podle Abraham Harold Maslowa, který definoval pyramidu lidských potřeb, musí být prvně naplněná potřeba tělesná, poté potřeba bezpečí a jistoty, dále lásky, přijetí, sounáležitosti a uznání, které vedou k postupné seberealizaci.

Metody, které jsem si zvolila k mému šetření, mě dovedly k získání informací, které objasnily důvody k závěrečnému vyhodnocení případových studií. Rozhovor se zákonnými zástupci nám odhalil fakta týkající se období zkoumaných dětí před nástupem do MŠ.

Pozorováním jsem vysledovala úroveň dosažené před i po skupinách a případová studie nám komplexně odkryla a ukázala, jak se dítě v průběhu projevovalo.

Ve výzkumném šetření jsem hledala inspiraci v materiálech, které jsme získala na kurzu ESS. Součástí těchto materiálu byly pracovní listy, se kterými děti pracují jak v lekcích ESS, tak i doma. Další nezbytnou součástí je obrázkový materiál, který nás provádí v průběhu lekcí, a plníme s nimi dané úkoly.

4. Závěr

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo využití ESS k připravenosti dítěte do školy. Tento cíl jsme naplnila praktické části výzkumným šetřením.

Bakalářská práce byla rozdělena na dvě části. V teoretické části jsem se zaměřila na psychický vývoj dítěte. Definovala jsem charakteristiku předškolního věku, kde jsem vysvětlila, projevy dítěte v etapě předškolního období. Dále jsem vysvětlila značný rozdíl mezi školní zralostí a připraveností dítěte. Tato podkapitola zahrnuje i vysvětlení požadavku ke vstupu do ZŠ jako jsou tělesné, duševní a sociální předpoklady. Nezbytnou součástí je i pedagogická diagnostika, které se žádná učitelka nevyhne při zaznamenávání pokroků dítěte. V této podkapitole najdeme i odkaz do příloh na záznamový arch, který jsme vytvořila pro možné použití k práci učitelek. Celou druhou kapitolu jsem věnovala komplexnímu popisu Edukativně stimulačních skupin. Rozepsala jsem, jaký je cíl a v čem se skupiny snaží dítě rozvíjet. Dále jsem popsala realizaci a nakonec jsme charakterizovala všechny dílčí oblasti, abychom měli ucelený pohled na to, co by všechno dítě na konci předškolního období mělo umět.

Praktická část se zabývala efektivitou skupin. K tomu, abych tento cíl naplnila, jsem zvolila výzkum kvalitativní. Metody jsem si zvolila takové, abych zjistila všechny potřebné informace k zpracování, sepsání a následně vyhodnocení případové studie.

Tímto výzkumem jsem zjistila, že ačkoliv jsou skupiny vhodným stimulantem k připravenosti dětí, je to jen malá část procesu zrání. Nesmíme zapomínat i na další faktory, které nástup dítěte do školy mohou ovlivnit. Jedná se o podnětné rodinné prostředí, vyzrálost v oblastech emocionální a sociální. Jestliže bude mít dítě naplněné všechny základní potřeby, zrání bude přirozené. Pokud dítěti bude chybět některá potřeba, zrání se nám opozdí a k tomu nám nenapomůže ani práce ve skupinách, ale jen dostatek času.

Pro mě jako učitelku byla tato zkušenost s použitými metodami velmi přínosná a obohacující. Tím, že jsem prováděla tento výzkum, a načerpala jsem informace z odborné literatury a internetových zdrojů, mohu říci, že můj pohled se na celkovou problematiku odkladových dětí změnil v závislosti na všechny výše uvedené faktory. Velký posun vidím v tom, že je důležité se zabírat dítětem objektivně ze všech stran a nezaměřovat se jen subjektivně na jednu část.

5. Seznam použité literatury

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let. Brno: Computer Press, 2007. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ, V. Edukativně stimulační skupiny pro předškolní děti. Brno: Pedagogicko-psychologická poradna, 2013.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4.

BEZDĚKOVÁ, Jana. Učíme naše dítě mluvit: řečová výchova dítěte od narození do sedmi let. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2008. ISBN 978-80-87156-02-5.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. Komunikace dětí předškolního věku. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3008-0.

ČAČKA, Otto. Psychologie dítěte. Tišnov: Sursum, 1994. ISBN 80-85799-03-0.

ČAČKA, Otto. Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.

HELUS, Zdeněk. Úvod do psychologie: učebnice pro střední školy a bakalářská studia na VŠ. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3037-0.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. Je naše dítě zralé na vstup do školy?. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Vyd. 3. Praha: Portál, 2000. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-494-X.

OTEVŘELOVÁ, Hana. Školní zralost a připravenost. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4.

SCHMIDT, Hans-Dieter. Obecná vývojová psychologie. Přeložil Lea ŠVANCAROVÁ, přeložil Josef ŠVANCARA, přeložil Karel PLOCEK. Praha: Academia, 1978.

SYSLOVÁ, Zora, Jana KRATOCHVÍLOVÁ a Táňa FIKAROVÁ. Pedagogická diagnostika v MŠ: práce s portfoliem dítěte. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1324-6.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. Základy pedagogiky. Praha: Vydavatelství VŠCHT, 2005. ISBN 80-7080-573-0.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

ZELINKOVÁ, Olga. Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: [nástroje pro prevenci, nápravu a integraci]. Praha: Portál, 2001. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-544-x.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. Základy pedagogiky. Praha: Vydavatelství VŠCHT, 2005. ISBN 80-7080-573-0.

Internetové zdroje

HadjMousová, Z.: Případová studie - Kazuistika: ÚVOD. Testovací server CDV [online]. Dostupné z: <https://turbo.cdv.tul.cz/mod/book/view.php?id=3737&chapterid=5284>

Pozorování – Wikipedie. [online]. Dostupné z:

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Pozorov%C3%A1n%C3%AD>

SeminárkyZa1.cz - Když nestíháte studium při práci... [online]. Copyright © [cit. 30.11.2019]. Dostupné z: <https://www.seminarkyza1.cz/blog-item/kvantitativni-a-kvalitativni-vyzkumne-pristupy/>

Zúčastněné pozorování – WikiKnihovna. [online]. Dostupné z: http://wiki.knihovna.cz/index.php?title=Z%C3%BA%C4%8Dastn%C4%9Bn%C3%A9_pozorov%C3%A1n%C3%AD

6. Seznam zkratk

ADHD - Attention Deficit Hyperactivity Disorder (Porucha pozornosti s hyperaktivitou)

ADD - Attention Deficit Disorder (Porucha pozornosti bez hyperaktivity)

CNS – Centrální nervová soustava

ESS – Edukativně stimulační skupiny

MŠ – Mateřská škola

PPP – Pedagogicko-psychologická poradna

ZŠ – Základní škola

7. Seznam příloh

Příloha č. 1 - Záznamový arch inspirovaný publikací „Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let“ od Jiřiny Bednářové a Vlasty Šmardové

Příloha č. 2 - Příprava pro rozhovor s rodiči

Příloha č. 3 - Struktura 1. lekce

Příloha č. 4 – Struktura 10. lekce

Příloha č. 5 - Dívka 1 (1. lekce)

Příloha č. 6 – Dívka 1 (10. lekce)

Příloha č. 7 – Dívka 2 (1. lekce)

Příloha č. 8 – Dívka 2 (10. lekce)

Příloha č. 9. – Chlapec. 1 (1. lekce)

Příloha č. 10 – Chlapec 2 (10. lekce)

Příloha č. 11 – Chlapec 1 (1. lekce)

Příloha č. 12 – Chlapec 2 (10. lekce)

8. Přílohy

Příloha č. 1 - Záznamový arch inspirovaný publikací „Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let“ od Jiřiny Bednářové a Vlasty Šmardové

Jméno:	Věk:	Měsíc:	Měsíc:
		Hodnocení 1,3,5:	Hodnocení 1,3,5:
Zrakové vnímání	Figura a pozadí		
	Zrakové rozlišování		
	Vnímání barev		
	Vnímání části a celku		
	Pohyby očí na řádku		
	Zraková paměť		
Sluchové vnímání	Naslouchání		
	Sluchové rozlišení		
	Sluchová paměť		
	Sluchová analýza a syntéza		
	Vnímání rytmu		
Hrubá motorika	Pohyblivost člověka		
	Obratnost		
	Udržení rovnováhy		
	Koordinace a lokomoce těla		
Jemná motorika	Přesné jemné pohyby		
	Koordinace oka a ruky		
	Hmatové vnímání		
	Grafomotorika		
	Lateralita ruky		
Prostorová orientace	Vpravo, vlevo		
	Nahore, dole		
	První, poslední		
Orientace v čase	Dříve, později		
	Včera, dnes, zítra		
Pravolevá orientace			
Základní matem. představy	Porovnávání		
	Řazení		
	Třídění		
	Množství		
	Tvary		

Řeč	Správná výslovnost		
	Samostatný mluvní projev		
	Slovní zásoba		
	Reprodukce		

Příloha č. 2: Příprava pro rozhovor s rodiči

Rodinná anamnéza

1. Uveďte jaká je funkčnost rodiny? (úplná/neúplná)
2. Jaké výchovné přístupy se objevují v rodině? (autoritativní, liberální, demokratický)
3. Kolik lidí se v rodině vyskytuje?
4. Matka – věk, vzdělání, práce
5. Otec – věk, vzdělání, práce
6. Sourozenci – věk, vzdělání, práce
7. Jiní členové rodiny – věk, vzdělání, práce
8. Jaké jsou rodinné vztahy?
9. Podílí se na výchově jen rodiče nebo i prarodiče?

Osobní anamnéza

1. Jak probíhalo těhotenství
2. Kolikáté to bylo těhotenství a bylo plánované/neplánované?
3. Jak probíhal porod – v termínu, předčasný, po termínu?
4. Má Vaše dítě nějaké zdravotní problémy? (medikace, dieta, vývojová vada, nemoc)
5. V kolika letech Vaše dítě začalo sedět, chodit, mluvit?
6. V kolika letech dítě zahájilo docházku do mateřské školy?
7. Jak probíhala adaptace dítěte v MŠ a na jak dlouho docházelo? (dopolední, celodenní docházka)

Příloha č. 3: Struktura 1. lekce

1. Sluchová paměť

Představování s míčem

Sedneme si s dětmi na zem a vytvoříme kruh. Paní učitelka začne a představí se jako první – řekne své jméno, pošle míč dítěti vedle, které taktéž učiní a předá dalšímu kamarádovi vedle. Míč se posílá po kruhu dál. Ve druhé fázi hry jméno dítěte, které má mí, říkají ostatní děti. V závěru se děti snaží vzpomenout si na jména ostatních z hráčů sedících v kruhu.

Do této hry můžeme začlenit i rodiče, abychom docílili maximálního zapojení obou stran - jak dětí, tak rodičů.

2. Jemná motorika

*Hola, hoši do práce,
pomáhejme mamince:*

*Ty udělej polínka
a ty roztop kamínka,
ty udělej kašičku,
ty dej na stůl vázičku.
ty, malý, se dívej
a pěkně nám zpívej.*

(Ruka je lehce sevřená, postupně se natahují jednotlivé prsty: palec, ukazováček, prostředníček, prsteníček a malíček. Totéž i na druhé ruce.)

Pozn.: Pro zapojení rodičů, je dobré mít tuto básničku napsanou na velkém papíru, který je na viditelném místě, aby mohli říkat s dětmi.

3. Grafomotorika

Dráha, kreslení před psaním

Jednou si Bonifác vyjel na výlet. Cestou potkal kluky, kteří závodili. Závody aut se mu moc líbily. Zkus i ty závodit (Tužkou projíždíme závodní dráhu několikrát za sebou, snažíme se o rychlý, uvolněný, plynulý pohyb.)

4. Grafomotorika

Jedním tahem, ruka

Grafomotorické cvičení „jednotažka“ – ruka. Začínáme zleva a obtáhneme prvně prstem, poté tužkou a nakonec pastelkou.

5. Grafomotorika

Rovná svislá a vodorovná čára. Kreslení před psaním

Bonifác se vydal do zoologické zahrady. Donesl ptáčkům vodu a pomohl jim spravit klec. (Při nácviku rovných čar kreslíme odshora dolů a zleva doprava.)

6. Sluchová analýza a syntéza, řeč

Slova nadřazená a podřazená, určování počtu slabik – hračky, oblečení, ovoce, zelenina

Počet slabik ve slově se děti učí poznávat pomocí vytleskávání. Každé slovo vytleskávají (můžeme obohatit i jinou formou rytmičtější – tukaní, vydupávání) na příslušný počet slabik, nejdříve s pomocí dospělého, později vytleskává každé dítě samo. Slova k vytleskávání nejsou vybraná náhodně, vždy tvoří obsahovou skupinu. Jsou zároveň vytvářena a procvičována slova nadřazená a podřazená, je rozvíjena obsahová stránka jazyka, slovní zásoba a abstraktní myšlení. Začínáme skupinami hračky a oblečení: ovoce, zelenina. Děti si vyberou obrázky oblečení či hraček, vybraný obrázek pojmenují a s pomocí dospělého vytleskávají. Vybraný předmět přiřadí k odpovídajícímu obrázku hraček či oblečení. Poté jmenují a vytleskávají další hračky či oblečení, které nejsou na obrázcích. Navazujeme obdobně se skupinou zeleniny a ovoce. Další zařazování slov pod nadřazené pojmy jsou v kapitole Řeč.

7. Prostorová orientace

Pojmy nahoře, dole: Hlava, ramena, kolena

Nejprve si s dětmi zopakujeme části těla, řekneme si, kde každá jednotlivá část je. Poté můžeme navázat písničkou „Hlava, ramena, kolena, palce, oči, uši, pusa, nos“. Tempo písničky zrychlujeme.

8. Hrubá a jemná motorika

Silnice z papíru

Z papírů formátu A4 si děti nejprve vystříhnou podle předkreslené čáry několik pruhů papíru. Potom si zkusí i předkreslené čáry vytrhat. Z vystříhaných i vytrhaných pruhů si děti na koberci postaví silnici, s různými zatáčkami a na závěr si ji projdou.

9. Řeč

Vyprávění pohádky: Červená Karkulka

Paní učitelka začne vyprávět pohádku, a děti pokračují a navazují na děj. Podle potřeby jim průběžně napomáhá a udržuje dějovou linii. Případně použijeme ilustrované kartičky s klíčovými momenty z pohádky, děti společnými silami dovypráví příběh a seřadí je, jak šel děj pohádky po sobě.

Příloha č. 4: Struktura 10. lekce

1. Jemná motorika cvičení s krabičkami od sýrů

Použijeme dvě krabičky od sýrů. Zavřené krabičky leží na stole vedle sebe. Nejdříve pravou rukou uchopíme levou krabičku všemi prsty a přeskakujeme směrem doprava a zpátky. Poté uchopíme levou rukou pravou krabičku a přeskakujeme doleva a zpátky.

2. Grafomotorika

Jedním tahem, budík

Grafomotorické cvičení „jednotažka“ – budík. Začínáme uprostřed a obtáhneme prvně prstem, poté tužkou a nakonec pastelkou.

3. Grafomotorika

Vratný tah – spodní oblouk, Kreslení před psaním

Bonifác si vzpomněl na nevyčištěný komín a nespravenou střechu. Co kdyby přišel déšť. Komín měl vyčištěný rychle, ale se střechou potřeboval pomoci.

4. Grafomotorika

Kruhy, zvířátka na velký papír, Kreslení před psaním

Bonifác v ZOO viděl spoustu zvířat, které měl rád. Třeba medvědy, krokodýli a kočky. (Kreslíme zvířátka z kruhů, každý kruh se několikrát po obvodu obtahuje.)

5. Sluchová analýza a syntéza

V čem se liší slovo pes – les?

Děti sedí v lavicích, nebo mohou i na koberci. Každému se řekne dvojice slov a dítě má za úkol poznat, zda jsou slova shodná či nikoliv. Pokud jsou slova rozdílná, určujeme, v čem se liší.

6. Sluchová diferenciac

Rozlišení dvojic bezvýznamových slabik

Děti sedí v lavicích, nebo mohou i na koberci. Každému přečteme dvojici slabik a ptáme se, zda jsou slabiky shodné, či nikoliv. Pro uvědomění kontextu můžeme se slabikami tvořit slova, vést k uvědomění, že změna hlásky může změnit význam slova.

7. Řeč

Jazyková průprava, myšlení: Jeto pravda?

Toto cvičení je zaměřené na verbálně-logické myšlení, využití dosavadních zkušeností a znalostí. Říkáme věty s nesprávným obsahem a dítě má poznat a také slovně vyjádřit, co je tam špatně a jak je to správně. Např: „Sůl je sladká, cukr je slaný“, „Pomeranče jsou sladší než citróny.“ Mezi věty s nesprávným obsahem vložíme občas i větu se správným obsahem.

8. Zraková diferenciac

Vybarvi shodné obrázky, Kreslení před psaním

Bonifác měl hrozně rád hlavolamy. Jeden nakreslil tobě. Musíš se pořádně dívat a vybarvit shodné obrázky stejnou barvou.

9. Zraková analýza a syntéza

Skládání obrazců – tangramy

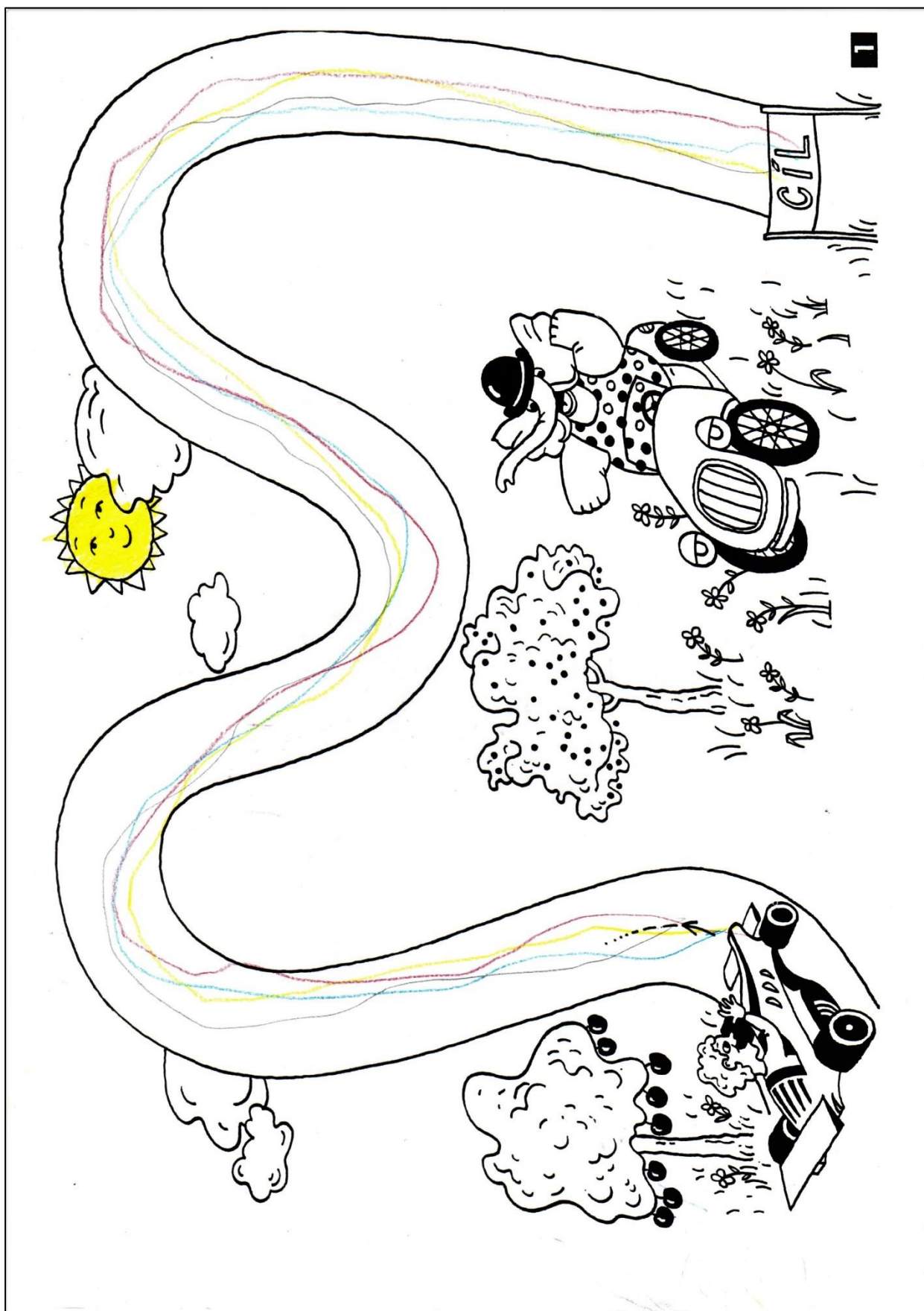
Každé dítě obdrží sadu geometrických tvarů (4 malé trojúhelníky, 2 velké trojúhelníky, 2 čtverce). Z uvedených tvarů se snaží složit obrazce podle předlohy. Nejprve může skládat podle jednodušší předlohy s rozkreslením postavení jednotlivých tvarů. Posléze může skládat podle předlohy obtížnější, na které jsou vyznačeny pouze obrysové linie. Děti, kterým se skládání daří, mohou zkusit skládat obrazce pouze podle obtížnější předlohy.

10. Prostorová orientace

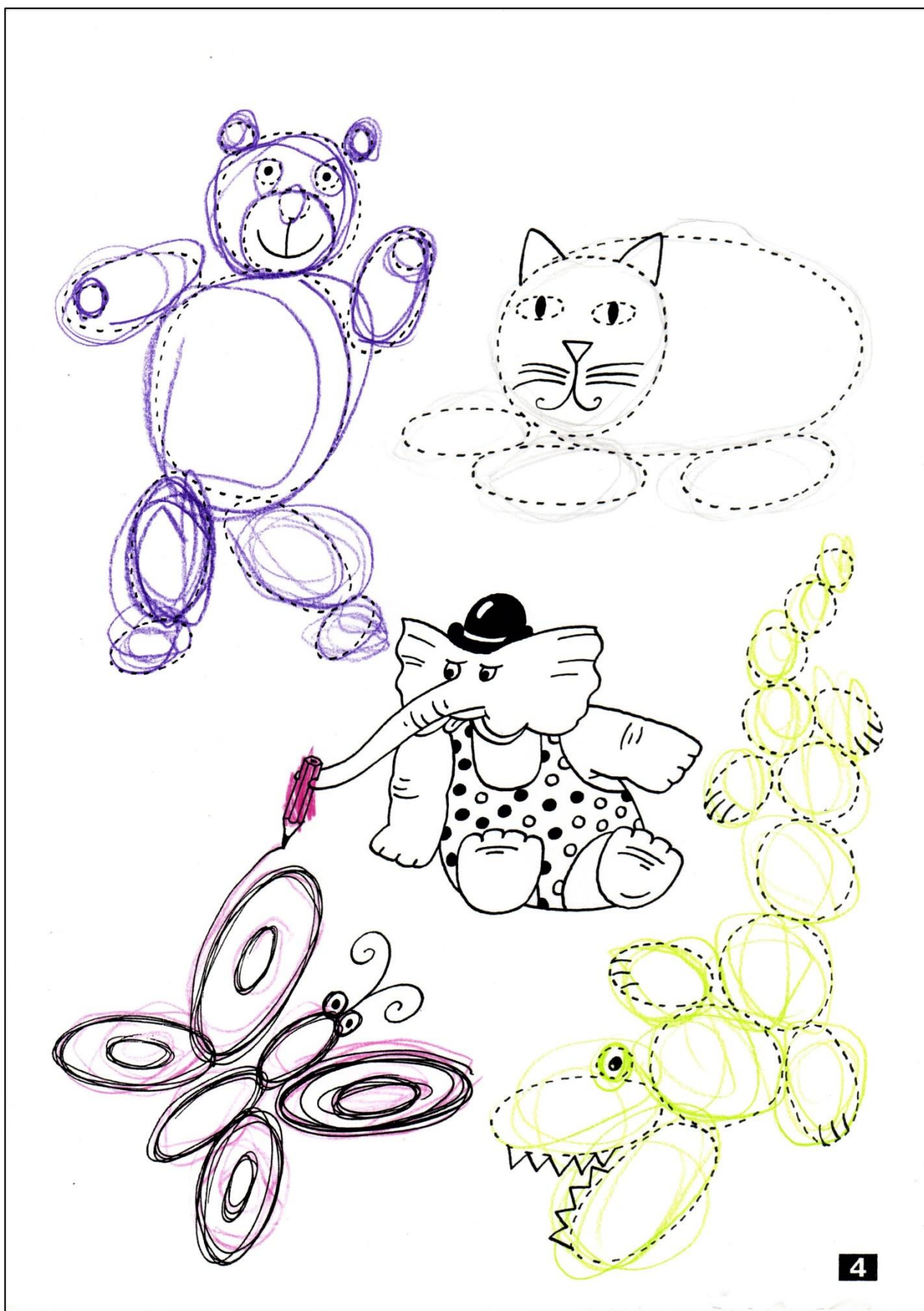
Orientace v ploše: Přiřazování obrázků

Rodič i dítě sedí vedle sebe a dostanou každý čtvercovou síť (4x4 čtverce) a do dvojice 10 obrázků dopravních prostředků (od každého dopravního prostředku 2). Rodič vždy vytvoří vzor a dítě podle vzoru umísťuje do své sítě shodný obrázek na shodné místo. Zpočátku to mohou být 1-2 obrázky, posléze všech 5 obrázků.

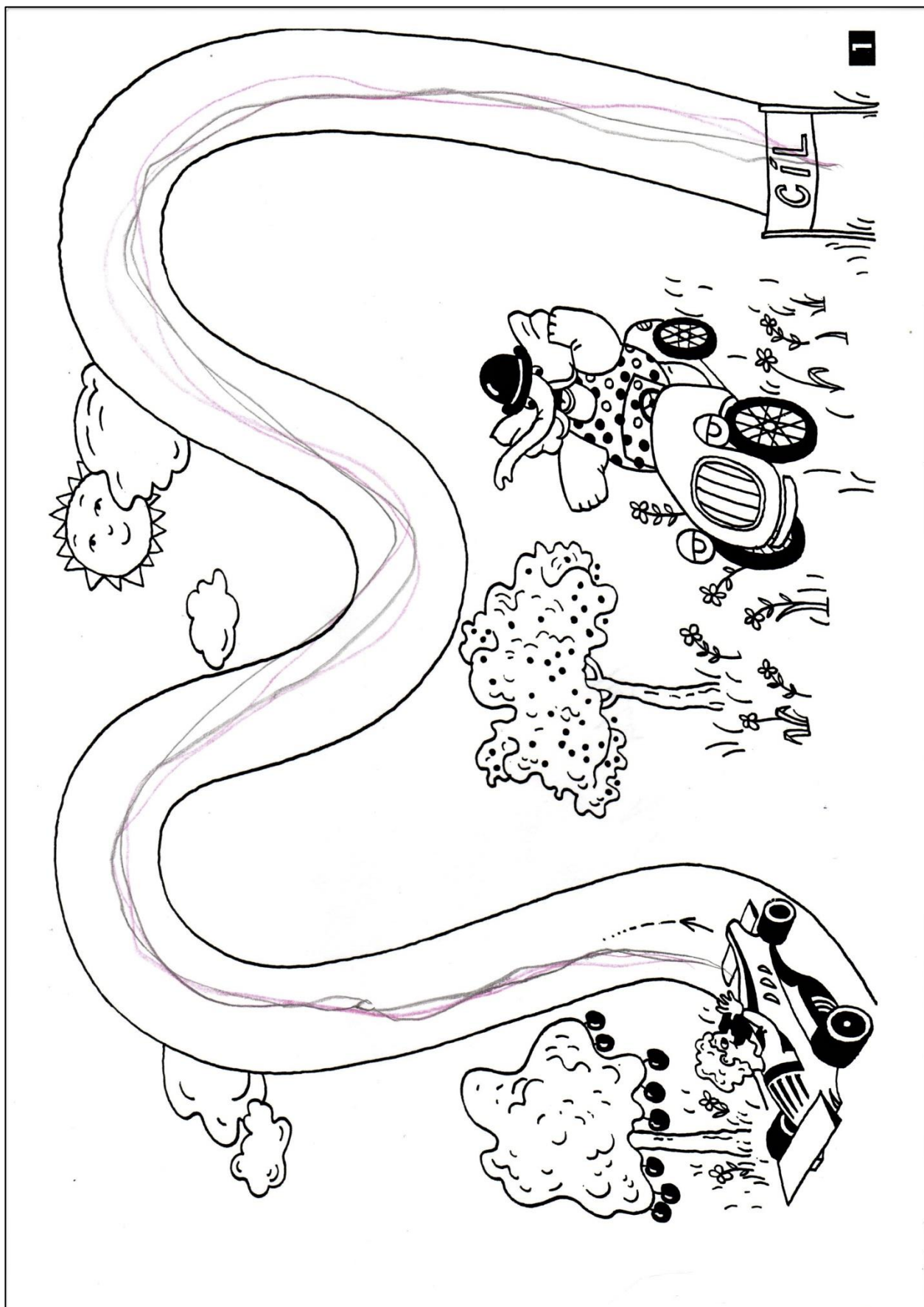
Příloha č. 5: Dívka 1 (1. lekce)

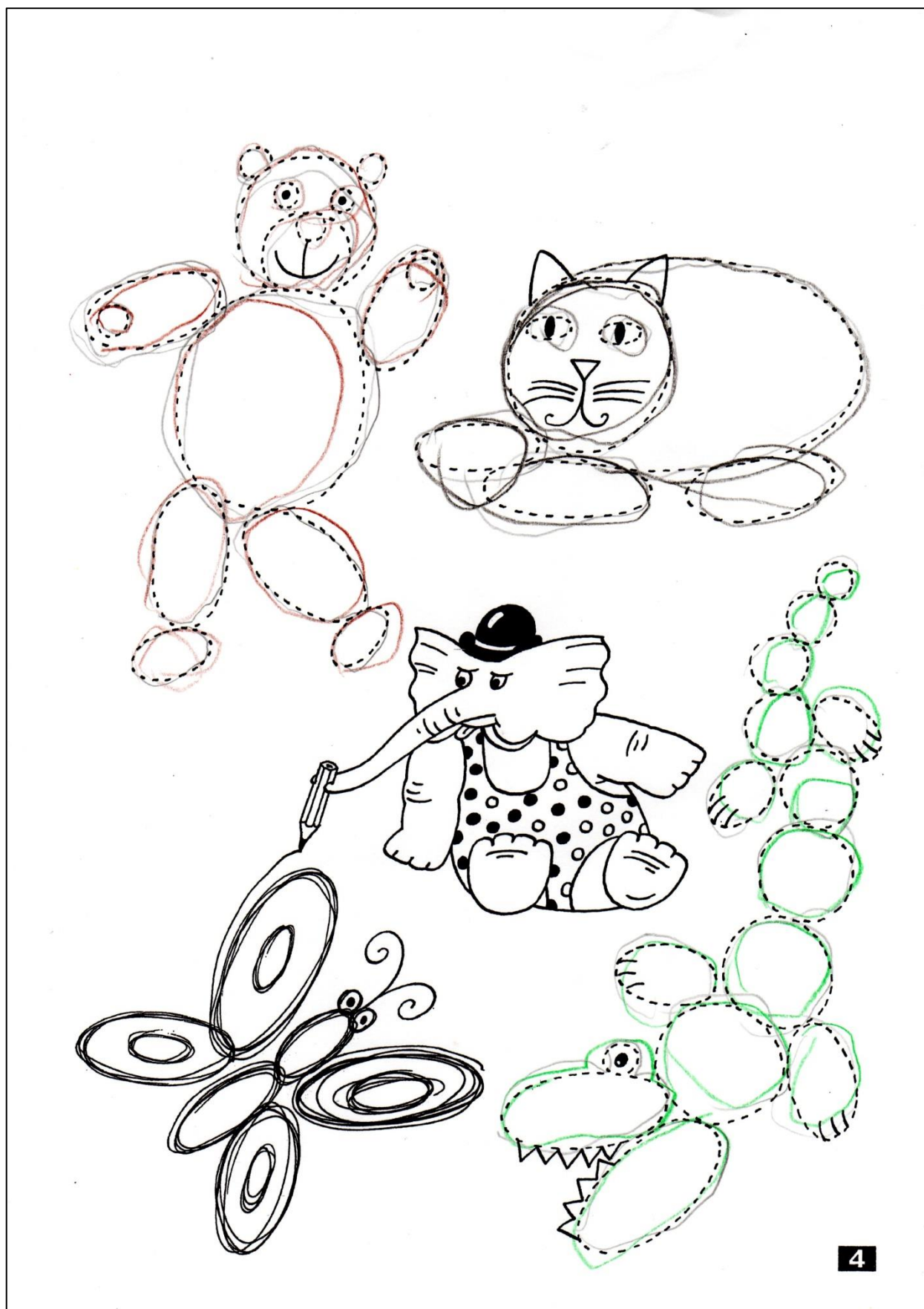
Příloha č. 6: Dívka 1 (10. lekce)

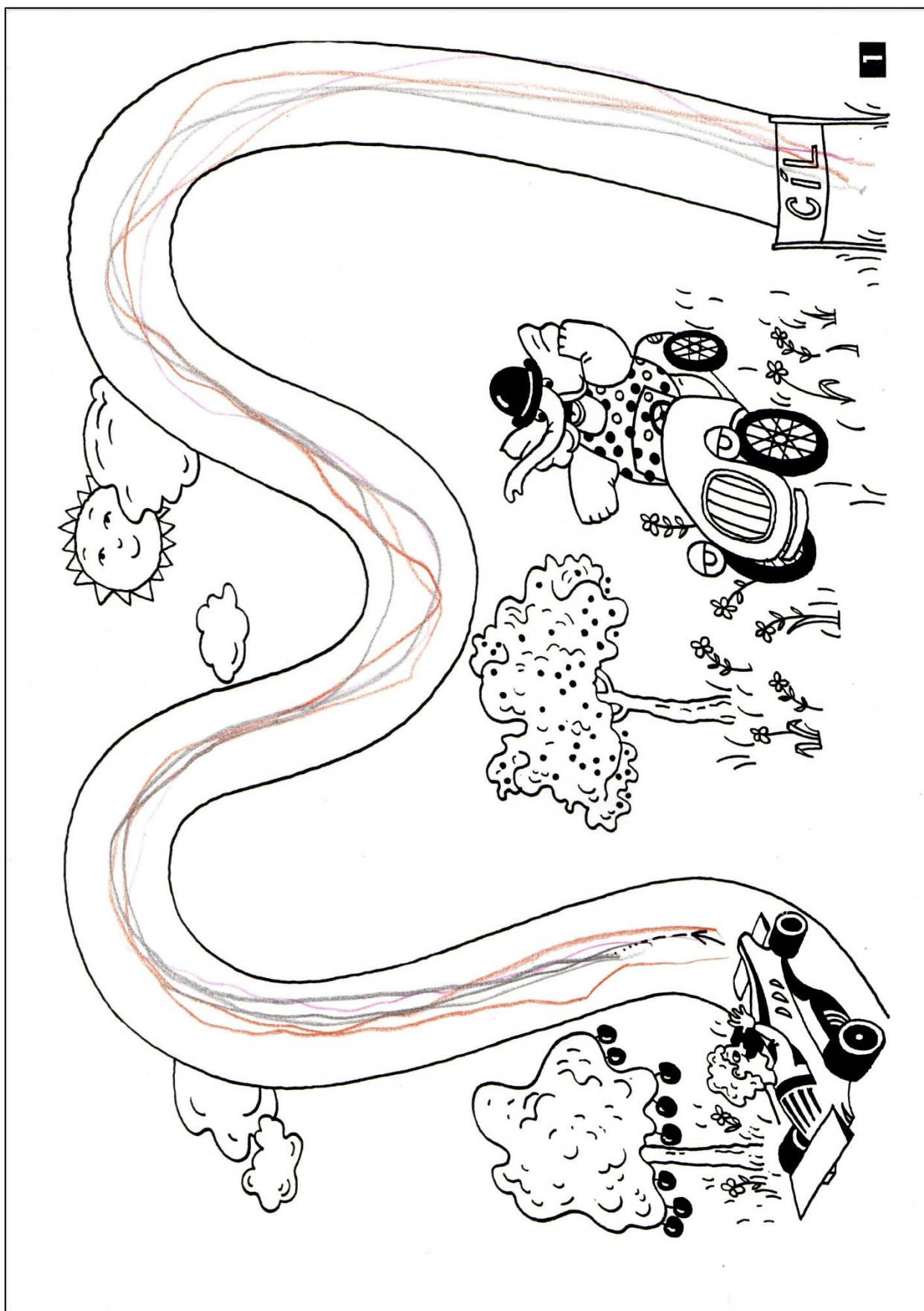
Příloha č. 7: Dívka 2 (1. lekce)

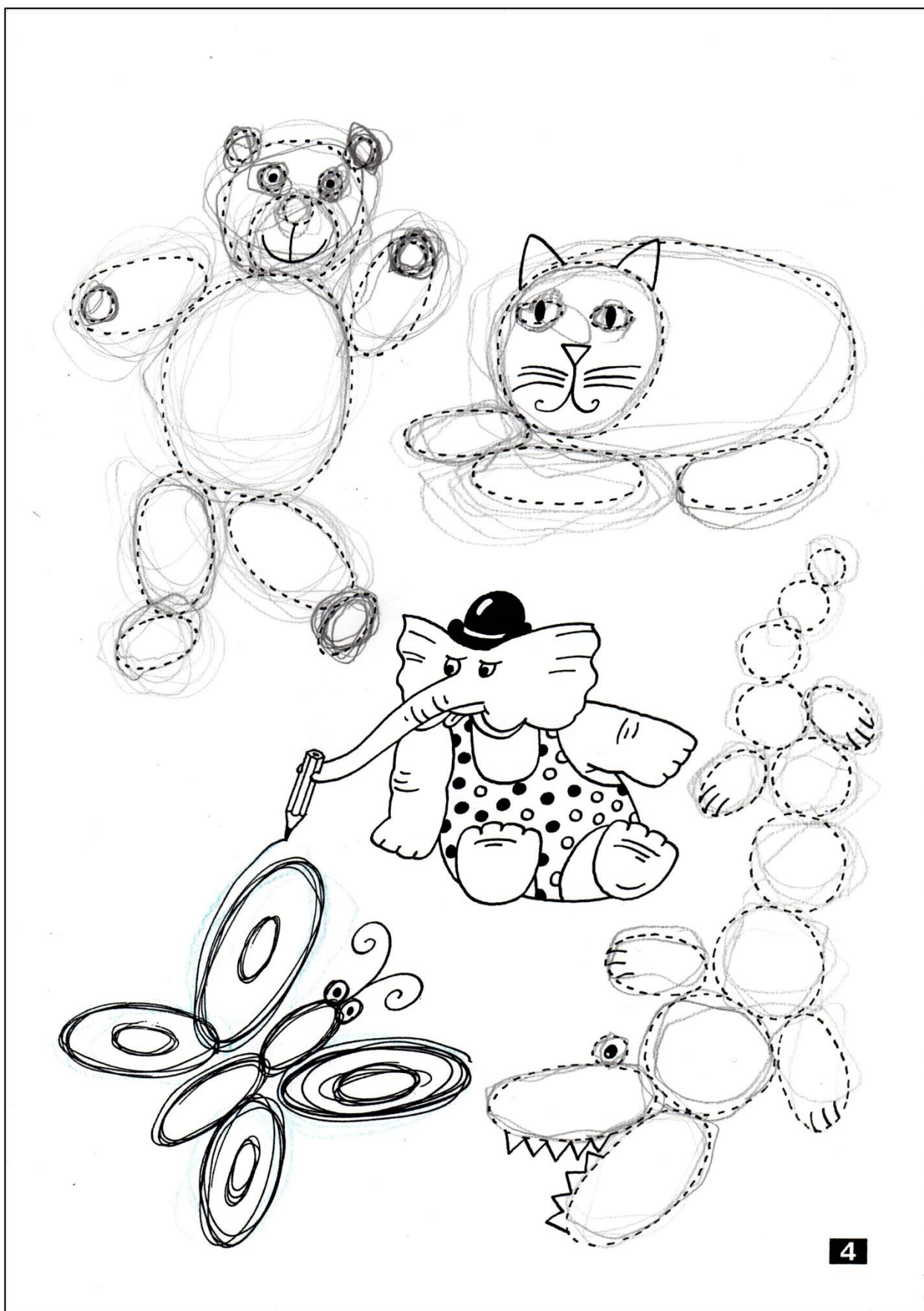
Příloha č. 8: Dívka 2 (10. lekce)

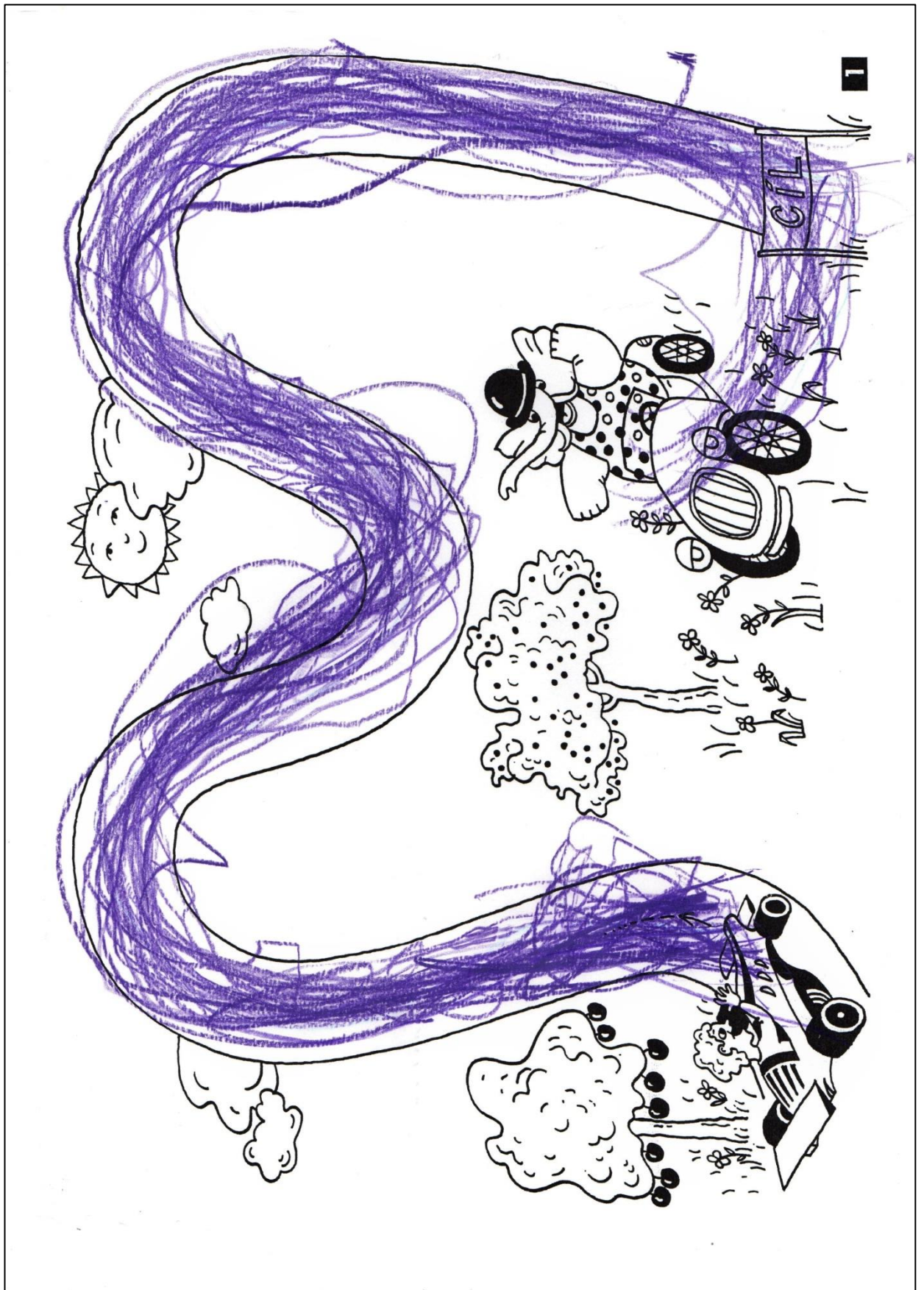
Příloha č. 9: Chlapec 1 (1. lekce)

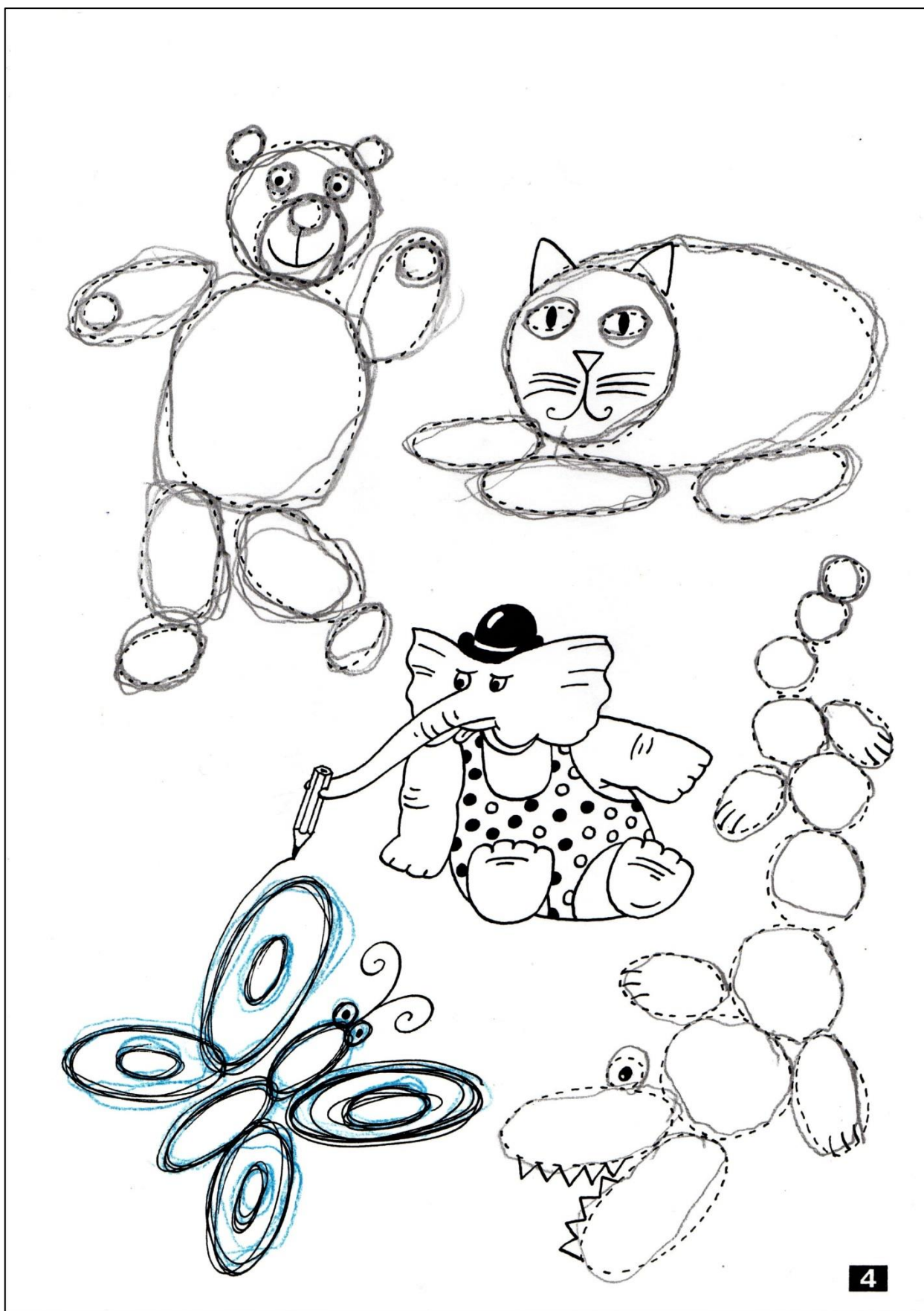
Příloha č. 10: Chlapec 1 (10. lekce)

Příloha č. 11: Chlapec 2 (1. lekce)

Příloha č. 12: Chlapec 2 (10. lekce)

9. Anotace

Jméno a příjmení:	Lucie Němečková
Katedra:	Katedra primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	Mgr. Hana Kretková
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Využití edukativně stimulačních skupin k připravenosti předškolního dítěte do školy
Název práce v angličtině:	Application of educationally stimulating groups for readiness of pre-school age child to school
Anotace práce:	Bakalářská práce je zaměřena na využití Edukativně stimulačních skupin. Teoretická část nám pojednává o psychickém vývoji dítěte, podrobném popisu a realizaci programu. Praktická část je zaměřená na konkrétní případové studie - kazuistiky, které nám odhalí efektivitu skupin.
Klíčová slova:	Edukativně stimulační skupiny, mateřská škola, základní škola, školní zralost a připravenost, pedagogická diagnostika, dílčí oblasti, kazuistika.
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis is focused on the Use of educational stimulation groups. The theoretical part concentrates on psychological development of child, detailed description of realisation of the program. The practical part aims to particular case studies - casuistry, which reveals the effectivity of groups.
Klíčová slova v angličtině:	Educational stimulation groups, preschool education, elementary school, school maturity and readiness, pedagogical diagnostic, part areas, casuistry.
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 - Záznamový arch inspirovaný publikací „Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let“ od Jiřiny Bednářové a Vlasty Šmardové

	Příloha č. 2 - Příprava pro rozhovor s rodiči Příloha č. 3 - Struktura 1. lekce Příloha č. 4 – Struktura 10. lekce Příloha č. 5 - Dívka 1 (1. lekce) Příloha č. 6 – Dívka 1 (10. lekce) Příloha č. 7 – Dívka 2 (1. lekce) Příloha č. 8 – Dívka 2 (10. lekce) Příloha č. 9. – Chlapec 1 (1. lekce) Příloha č. 10 – Chlapec 2 (10. lekce) Příloha č. 11 – Chlapec 1 (1. lekce) Příloha č. 12 – Chlapec 2 (10. lekce)
Rozsah práce:	58
Jazyk práce:	Český